

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra bezpečnostních studií

**Islámská radikalizace
a
anti-radikalizační politika**

Diplomová práce

Islamic radicalization and anti-radicalization policy

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Karolína Kloudová

PRAHA
2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že práci na téma „Islámská radikalizace a anti-radikalizační politika“ jsem vypracovala samostatně a veškerou literaturu včetně dalších zdrojů řádně cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 11. 3. 2022

.....
Bc. Karolína KLOUDOVÁ

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala panu doc. Ing. Dr. Štefanu Danicsovi, Ph.D. za jeho cenné rady a věcné připomínky při vedení mé diplomové práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině a svým blízkým přátelům za podporu během celého vysokoškolského studia.

ANOTACE

Diplomová práce objasňuje islámskou radikalizaci, jejíž působení je stále aktuální a globální bezpečnostní hrozbou v současném světě, včetně Evropské unie. Práce nejprve vymezuje základní pojmy, přičemž pozornost je věnována procesu radikalizace a faktorům, které jsou různorodé a specifické z hlediska radikalizované osoby. Hlavním cílem práce je analýza modelů radikalizace a poskytnutí přehledu opatření anti-radikalizační politiky v rámci Evropské unie. V neposlední řadě autorka rovněž analyzuje preventivní přístupy k radikalizaci, ale i deradikalizační programy ve vybraných zemích Evropské unie, tj. v Belgii a ve Spolkové republice Německo.

KLÍČOVÁ SLOVA

Islámská radikalizace, modely radikalizace, terorismus, islamismus, salafismus, anti-radikalizační politika, prevence, deradikalizace, věznice, Belgie, Spolková republika Německo

ANNOTATION

The thesis explains Islamic radicalisation, which is an ever present and global security threat in the contemporary world, including the European Union. The thesis first defines the basic concepts, while attention is paid to the process of radicalization and the factors that are diverse and specific in terms of the radicalized person. The main objective of the thesis is to analyse models of radicalisation and provide an overview of anti-radicalisation policy measures within the European Union. Finally, the author also analyses preventive approaches to radicalisation as well as de-radicalisation programmes in selected EU countries, i.e., Belgium and the Federal Republic of Germany.

KEYWORDS

Islamic radicalization, models of radicalization, terrorism, Islamism, Salafism, anti-radicalization policy, prevention, deradicalization, prisons, Belgium, Federal Republic of Germany

OBSAH

Úvod.....	7
1 Vymezení základních pojmů	9
1.1 Definice pojmů radikalizace, radikalismus, extremismus, terorismus.....	9
1.1.1 Radikalizace	9
1.1.2 Radikalismus	11
1.1.3 Extremismus.....	14
1.1.4 Terorismus	16
1.2 Radikalizace jako proces	18
1.2.1 Faktory ovlivňující proces radikalizace	20
1.2.2 Úrovně radikalizace	22
1.2.3 Modely radikalizačních procesů	23
1.2.4 Rekrutace	33
1.2.5 Směry radikalizace	34
1.3 Islámská radikalizace	36
1.3.1 Islamismus – ideologie v procesu radikalizace	38
1.3.2 Salafismus.....	40
1.4 Deradikalizace	44
1.4.1 Deradikalizace islamistických extremistů.....	45
2. Aktuální opatření anti-radikalizační politiky	47
2.1 Opatření Evropské unie proti radikalizaci.....	48
2.2 Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci.....	51
2.2.1 Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci – podpora politik	54
3. Přístupy vybraných zemí EU k prevenci radikalizace a k deradikalizaci	56
3.1 Belgie	56
3.1.1 Anti-radikalizační politika na národní úrovni.....	58
3.1.2 Prevence	61

3.1.3 Deradikalizace v belgických věznicích	63
3.2 Spolková republika Německo	66
3.2.1 Anti-radikalizační politika na národní úrovni.....	67
3.2.2 Prevence.....	69
3.2.3 Deradikalizace v německých věznicích.....	71
3.3 Srovnání přístupů k prevenci radikalizace a deradikalizaci v Belgii a ve Spolkové republice Německo	73
Závěr.....	76
Seznam použité literatury.....	78

Úvod

Radikalizace je fenomén, který svými fatálními důsledky ohrožuje bezpečnost prakticky většiny států. Teroristické útoky v Evropě za posledních několik let, z nichž mnohé spáchali evropští zradikalizovaní občané, jsou dokladem přetrvávající hrozby domácí islamistické radikalizace. Indoktrinace je mnohdy nedílnou součástí procesu radikalizace, přičemž jejím jádrem je často náboženský fundamentalismus. Islamistické ideologie, zejména salafistické tendence, staví společnost před nové bezpečnostní výzvy. Některé islamistické skupiny z tohoto spektra sledují nastolení islámského teokratického státu, kde by vše určovalo právo šaría, přičemž násilí je považováno za legitimní prostředek dosažení tohoto cíle. Nutno dodat, že salafistický militantní výklad islámu je nejenom anti-pluralitní, ale také anti-demokratický, přičemž pro země Evropské unie představuje potenciální bezpečnostní hrozbu. Proto je nutnou prioritou demokratických zemí přijímat nová a stále aktualizovat stávající opatření, zajišťující zachování demokratického právního státu a bezpečnosti jejich občanů.

Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat proces radikalizace: formy, faktory a úrovně a zmapovat stávající modely radikalizačních procesů. Dále poskytnout přehled aktuálních opatření anti-radikalizační politiky na evropské úrovni, které jsou víceméně preventivní. V tomto ohledu budou autorkou přiblíženy přístupy v oblasti anti-radikalizační politiky, prevence radikalizace a deradikalizace ve vybraných zemích Evropské unie, konkrétně v Belgii a ve Spolkové republice Německo.

První kapitola je věnována teoretickému vymezení pojmu radikalizace a s ní úzce souvisejících pojmů radikalismus, extremismus a terorismus. Dále bude objasněn radikalizační proces, tj. jeho formy, úrovně a faktory, které tomuto procesu vtělují určitou dynamiku. V rámci první kapitoly bude zároveň provedena analýza stávajících modelů procesu radikalizace s důrazem na islámskou radikalizaci. V tomto směru autorka zdůrazní místo a úlohu islámské indoktrinace v duchu salafismu, jakožto militantního výkladu islámu.

Obsahem druhé kapitoly je zmapování aktuální anti-radikalizační politiky Evropské unie, přičemž pozornost bude soustředěna především na síť RAN, která má v opatřeních proti radikalizaci zásadní postavení a vliv.

Ve třetí kapitole autorka analyzuje přístupy k opatření proti radikalizaci ve dvou vybraných zemích Evropské unie, konkrétně v Belgii a Spolkové republice Německo. V tomto ohledu bude přiblížena anti-radikalizační politika na národní úrovni, preventivní přístupy k radikalizaci a deradikalizační postupy ve věznicích obou zemí.

V rámci první kapitoly bude využita metoda literární rešerše k souhrnu teoretických východisek zadaného tématu. Při zpracování druhé kapitoly autorka využije metod analýzy a syntézy, aby přiblížila anti-radikalizační politiku na evropské úrovni. Ve třetí kapitole bude využita zejména analýza a komparace anti-radikalizačních politik, a přístupy k prevenci radikalizace a deradikalizace v Belgii a ve Spolkové republice Německo.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Definice pojmů radikalizace, radikalismus, extremismus, terorismus

1.1.1 Radikalizace

Téma radikalizace je v posledních letech jedním z nejskloňovanějších. Věnuje se mu nespočet vědeckých studií, které své zkoumání soustřeďují na bezpečnostní hrozby, jako je šíření radikalismu, extremismu a terorismu.

Radikalizace přitahuje pozornost již od 70. let dvacátého století, kdy byla zdůrazňována interakce mezi sociálními hnutími a státem. Cílem byla snaha postihnout procesní dynamiku ve vytváření násilných, často i tajných skupin. Radikalizace se v těchto případech týkala skutečného použití násilí, různých forem a různé intenzity.¹

K milníkům, které se současně staly podnětem pro intenzivnější studium této problematiky, řadíme teroristické útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 2001. Na evropském kontinentu se diskurz radikalizace zintenzivnil v souvislosti s teroristickými bombovými útoky v Madridu v roce 2004 a následující rok v Londýně. Zkoumání procesu radikalizace vycházela především z potřeby porozumět islámskému extremismu a džihádistickému terorismu. Zároveň je třeba zmínit tzv. izolované aktivní útočníky, nárůst počtu xenofobních a protiislámských hnutí a radikalizaci názorů běžné populace v kontextu strachu z islámského náboženství.

Nalézt konsenzus jednotného definování a vymezení pojmu radikalizace, není, i přes intenzitu jeho používání, vůbec snadné. Důvodem může být jednak fakt, že radikalizace je zkoumána jako multioborový fenomén, o němž se zajímají

¹ DELLA PORTA, D., LAFREE, G. *Processes of radicalization and de-radicalization*. International Journal of Conflict and Violence. 2012. s. 4-10.

¹ SCHMID, A. P. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. International Centre for CounterTerrorism – The Hague. ICCT Research Paper. 2013.

odborníci z oblasti politologie, psychologie, sociologie, ale také z oblasti práva či náboženství, zároveň spočívá znesnadnění definování pojmů radikalizace a radikalismus v jejich poměrně častém zaměňování s pojmy zcela jinými nebo příbuznými. Pojmy jako radikalismus, extremismus, terorismus, islámský fundamentalismus jsou často používány právě v souvislosti s radikalizací. V mnohých případech jsou za ně laickou veřejností s nimi nesprávně zaměňovány. Z tohoto důvodu autorka považuje za přínosné vymezení a bližší seznámení se s těmito pojmy.

Dle Schmidta je radikalizace složená ze dvou základních charakteristik. Na jedné straně reflektuje postoje a přesvědčení, oproti tomu strana druhá vypovídá o chování a aktivitách jedince. Jde tedy o prosazení důležité politické změny, založené na přesvědčení, že současný stav je nepřijatelný a lze jej nahradit vhodnější alternativou. Prostředky k dosažení této změny mohou být buď nenásilné a respektující demokratické zásady, nebo je jako prostředek zvoleno násilí, což je ovšem v rozporu s demokratickými principy státu. V procesu násilné radikalizace přijímají jedinci nebo skupiny lidí názory, postoje a ideje, které mohou vést k teroristickým činům. Tímto rozlišením Schmid upozorňuje na důležitý fakt, že je nutné tyto dvě formy od sebe odlišovat, neboť sama radikalizace nemusí být vždy násilná.²

Lichner uvádí, že radikalizace je v jistém slova smyslu „*produktem demokratické společnosti*“.³ Z toho odvozuje i své vymezení radikalizace jako procesu, v němž jednotlivci či skupiny opouštějí hodnotový systém určitého státu, a to pod vlivem politické či náboženské ideologie. Následně přijmou za vlastní nový systém hodnot, který již není v souladu se základními principy demokratické společnosti.⁴

² SCHMID, A. P. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. International Centre for CounterTerrorism – The Hague. ICCT Research Paper. 2013.

³ LICHNER, Vladimír. a kol. *Extrémizmus a radikalizácia v sociálnych kontextoch*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2018. ISBN 978-80-8152-659-6. s. 6.

⁴ LICHNER, Vladimír. a kol. *Extrémizmus a radikalizácia v sociálnych kontextoch*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2018. ISBN 978-80-8152-659-6. s. 119.

V kontextu radikalizace rozlišují některé vládní organizace mezi násilnou a nenásilnou radikalizací. Násilnou radikalizaci popisuje dánská bezpečnostní zpravodajská služba (PET) jako „proces, při němž osoba ve stále větší míře akceptuje použití nedemokratických nebo násilných prostředků, včetně terorismu, ve snaze dosáhnout určitého politického či ideologického cíle“.⁵ Ve vztahu k nenásilné radikalizaci nabízejí nizozemské generální zpravodajské služby (AIVD) širší definici radikalizace, když ji označují jako „aktivní snahu o dalekosáhlé změny ve společnosti, které mohou představovat nebezpečí pro existenci demokratického právního řádu“.⁶

Výše uvedené definice ilustrují složitost a problematičnost vymezení pojmu radikalizace, plynoucí ze snahy zachytit spletitý proces, silně ovlivněný vládní politikou a územními rysy. Obecně se však definice radikalizace shodují v tom, že radikalizace představuje postupný proces, který může proběhnout velmi rychle, ale nemá žádný konkrétní definovaný počáteční nebo koncový stav. Z tohoto hlediska můžeme konstatovat, že jde spíše o individuální vývoj a že má mnoho variant. Nelze tedy zpravidla nalézt univerzální model, jenž by se dal aplikovat na všechny případy. Musíme brát stále v potaz, že každý jedinec je svým způsobem unikátní, stejně tak jako jeho radikalizační vývoj. Rovněž samotná dynamika celkového procesu může být proměnlivá a ovlivněná vnitřními a vnějšími faktory, které mohou sloužit jako urychlovače či blokátory tohoto procesu.

1.1.2 Radikalismus

Původ termínu radikalismus lze odvodit z latinského slova *radix*, který označuje kořen. Být radikální tedy v minulosti znamenalo jít na kořen věci, vycházet z její podstaty, z jejího základu. Pojem radikalismu v průběhu dějin do značné míry změnil svůj význam. Na přelomu 18. a 19. století byli výrazem radikálové označováni především stoupenci republiky, kteří chtěli zrušit šlechtické tituly, ustanovit demokratické zřízení. V tomto kontextu byl radikalista z historického

⁵ PET, Danish Intelligence Services, *Radicalisation, Recruitment and the EU Counter-radicalisation Strategy*. The Hague. 2008, s.13.

⁶ AIVD, Dutch Intelligence and Security Service, *From Dawa to Jihad: The Various Threats from Radical Islam to the Democratic Legal Order*. The Hague: AIVD, 2004.

hlediska postavou pozitivní.⁷ Dnes se tento původní smysl setřel a za radikalisty jsou obecně označováni neústupní zastánci jakékoli ideologie, kritizující stávající systém.

V Blackwellově encyklopedii politického myšlení je radikalismus definován jako „*schopnost podrobit existující okolnosti kritickému zpochybnování a hlásat reformu nebo zrušení těchto okolností, pokud jejich existenci nelze principálně ospravedlnit. Jedná se spíše o postoj než o plnohodnotné politické přesvědčení, přičemž jeho obsah se mění s politickými okolnostmi, v nichž se radikálové nacházejí. Radikálové jsou většinou liberály nebo socialisty, ale lze si představit kritickou opozici proti institucím, které jsou již liberální nebo socialistické. Protikladem radikalismu je konzervatismus s názorem, že politická akce může vylepšit životní podmínky jen velmi málo.*“⁸

Někteří politologové považují radikalismus za „šedou“ zónu přechodu mezi demokratickým a extremistickým politickým spektrem. Toto pojetí se prosazuje například v německém prostředí. Byť se postoje a názory odklání od demokratických principů, nedosahují takového významu, aby se ztotožňovaly s postoji extremismu. Vzhledem k tomu, že je hranice mezi extremismem a radikalismem v podstatě nejednoznačná, snaží se řada autorů jejich pojetí v rámci jednoho celku sjednotit.⁹ Důvodem časté záměny těchto pojmů je především jejich společná forma jisté netolerance vyznačující se činy, které jsou pro společnost značně nepřístupné. Společným znakem je i veřejný nesouhlas se stávajícím systémem vlády.

Nejvýznamnějším a klíčovým rozdílem mezi radikalismem a extremismem je přítomnost násilí a zákonnost počínání jejich stoupenců. Radikalismus, na rozdíl od extremismu, nesměřuje proti podstatným náležitostem demokratického ústavního státu. Cílem radikalistů není odstranění demokratického systému jako

⁷ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978–80-7367-098-6. s.10.

⁸ MILLER David ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-56-0. s. 385.

⁹ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017. ISBN 978–80-7452-122-5. s. 81.

takového, snaží se pouze o zlepšení stávajících politických poměrů. A ačkoliv se toto jednání pohybuje někdy na samotném kraji zákona, nelze jej považovat za nezákonné. Extremisté naopak vyznávají vyhraněné postoje, které směřují ke změně či k odstranění demokratického systému. Při svém jednání pak neváhají použít násilí pro propagaci svého přesvědčení. Radikalismus sice může představovat hrozbu, ale hlavním předmětem našeho zájmu by měl být extremismus, a zejména terorismus, protože oba zahrnují aktivní rozvracení demokratických hodnot a právního státu. V tomto smyslu je třeba radikalizaci chápat jako socializaci k extremismu, která se projevuje v terorismu.

Radikalismus se může projevovat v různých formách. Nejčastěji se však setkáváme s radikalismem náboženským a politickým. Političtí radikálové nesouhlasí s aktuální právním a ekonomickým uspořádáním státu a společnosti, a zastávají velmi kritické názory k demokratickému uspořádání společnosti či způsobu vlády. Při prosazování svých názorů mnohdy využívají populistické metody k oslovení občanů, což může vést k ohrožení stability demokratického systému.¹⁰ Při použití pravolevé škály lze politický radikalismus klasicky rozdělit na pravicový a levicový, přičemž ve spojitosti s extremismem jsou pravicové radikální a extremistické postoje a názory označovány jako „ultrapravaice“, levicové radikální a extremistické postoje a názory jako „ultralevice“.¹¹ Náboženský radikalismus je dále možné rozdělit podle vyznávaného náboženství. Nejznámější odnožemi náboženského radikalismu jsou křesťanský, buddhistický a islámský radikalismus. Islámský radikalismus patří v současné době mezi nejvýraznější bezpečnostní hrozby. Islámští radikálové se snaží skrze salafismus nejznámější islámskou ideologii, o vytvoření fundamentalistického režimu, kde odmítají jakékoli jiné zdroje, než základní náboženské texty Korán a Hadísy. Projevy islámského radikalismu jsou v České republice poměrně okrajovou záležitostí z důvodu malé islámské komunity a jejího dobrého začlenění do společnosti.

¹⁰ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, Centrum strategických studií, 2003. ISBN 8086598454. s. 34.

¹¹ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017. ISBN 978-80-7452-122-5. s. 81.

1.1.3 Extremismus

Radikalismus je často ztotožňován s extremismem, zejména pokud jde o blízkost, resp. vzdálenost od umírněných, mainstreamových nebo status quo zastávajících norem ve společnosti. Je tedy nezbytné pojem extremismus rámcově vymezit a definovat rozdíly mezi oběma pojmy.

Vyjdeme-li z historických precedentů, např. fašismu či komunismu, lze extremisty charakterizovat jako politické aktéry, kteří mají tendenci nerespektovat právní stát. Svůj původ má extremismus již v dávném starověku, kdy latinský překlad slova „*extremus*“ znamenal v doslovném překladu „nejzazší“. Tento termín označoval pozici ležící nejdéle od určitého středu. V antice byl za onen pomyslný střed brán Řím jakožto střed římského impéria. Později byl význam přeneseně používán také k označení vypjatých situací. Nynější pojetí extremismu nacházíme v 50. letech 20. století u Martina Lipseta, který jej ve svých dílech definuje jako protiklad k liberální demokracii a pluralismu.¹²

Jednotné vymezení extremismu, jakož i mnoha ostatních termínů s ním spojených, je zcela nemožné. Primárně se k němu přistupuje jako k interdisciplinárnímu pojmu, přičemž hlavní pozornost je mu věnována zejména v politologii. Extremismus lze chápat jako zastřešující pojem pro všechny cizí ideologie, které vystupují vůči stávajícímu pevně zakotvenému politickému systému. V evropských demokratických zemích se pak za projevy extremismu považují antipostoje, které svou existencí aktuálně či potenciálně ohrožují v první řadě demokratické základy státu, ústavní uspořádání a demokratické hodnoty, jejichž narušení či odstranění by vyvolalo reálnou hrozbu nastolení nedemokratického režimu, resp. diktatury.¹³

V českém prostředí řadíme mezi přední odborníky, zabývající se problematikou extremismu, Miroslava Mareše a Štefana Danicse. Ve svých dílech se často inspirují teoriemi německých autorů Uwe Backese a Eckharda Jesse, kteří jsou

¹² MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, Centrum strategických studií, 2003. ISBN 8086598454. s. 20-21,

¹³ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-098-6. s. 11-13.

považování za duchovní otce a čelní představitele teorie extremismu. V rámci konceptualizace extremismu v našem prostředí odkazuje Mareš na tři základní pojetí extremismu:

- nezvyklý, nepřiměřený a netolerantní politický názor, víra či aktivita,
- násilná politická aktivita,
- aktivita zaměřená proti demokratickému ústavnímu státu.¹⁴

Autorem, přispívajícím ke konceptualizaci extremismu v našem prostředí, je dále Štefan Danics. Ten nahlíží na fenomén extremismu ve třech rovinách:

- „akademický pojem“, který je definován a zkoumán v rámci společenskovědních disciplín (politologie, sociologie, kriminologie, psychologie, filozofie), přičemž každá z výše uvedených disciplín interpretuje extremismus ze svého vědního pohledu;
- „bojovný pojem“, který je silně poznamenán ideologicky s cílem diskvalifikovat politického protivníka ve veřejné diskusi;
- „úřední pojem“ či „sběrný pojem“, který je různě vymezován ze strany státních orgánů našeho státu dle jejich profesního zaměření.¹⁵

Extremistické ideologie a názory mohou být reprezentovány různými aktéry, nejčastěji jde o politické strany. Extremistické útoky na demokratický stát mohou být vedeny zájmovými skupinami (včetně těch náboženských), virtuálními komunitami a v širším kontextu i sociálními hnutími a subkulturami. Extremistickým chováním se může projevat i jedinec, ovšem jistý komfort začlenění do určité organizace či skupiny je mnohdy pro extremisty výhodnější.¹⁶

Extremisté usilují o vytvoření homogenní společnosti založené na rigidních, dogmatických ideologických zásadách. Snaží se vytvořit konformní společnost, kde by došlo k potlačení veškeré opozice a k podřízení menšin. V kontextu

¹⁴ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, Centrum strategických studií, 2003. ISBN 8086598454. s. 20-21.

¹⁵ DANICS, Štefan. *Extremismus*. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-454-3. s. 11-14.

¹⁶ MAREŠ, Miroslav. Extremismus v ČR: Úvod a vymezení pojmu. *Metodický portál RVP.CZ*. [online]. 2014 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/19101/EXTREMISMUS-V-CR%3A-UVOD-A-VYMEZENI-POJMU.html?nahled=>

demokratických společností mají extremistické skupiny, a strany a extremistická hnutí obvykle politický program, který obsahuje mnoho z následujících prvků:

- protiústavní a antidemokratické názory,
- fanatické, netolerantní, nekompromisní vystupování, včetně tzv. černobílého vidění světa,
- odmítání právního státu a zároveň vyznávání filozofie „účel světi prostředky“,
- odmítání individuální svobody ve prospěch kolektivního nadřazeného cíle,
- snaha dosáhnout svých cílů jakýmkoliv prostředky, včetně použití násilí vůči oponentům, namísto jejich přesvědčování argumenty.¹⁷

Extrémisté mají obecně sklon k nepružnému "uzavřenému myšlení", vyznávají zjednodušený černobílý výklad světa. kdy jste buď s nimi, nebo proti nim. Naproti tomu radikálové byli vždy historicky otevřenější racionalitě a pragmatickým kompromisům.¹⁸ Proto se bere v potaz, že hlavním problémem není ani tak radikalizace v duchu radikálních myšlenek, nýbrž radikalizace k extremismu, který pozitivně přijímá násilnou formu prosazování názoru vedoucí častokrát až k teroristickým činům.

1.1.4 Terorismus

V souvislosti s radikalizací je nutné zmínit taktéž její provázanost s terorismem. Procesu radikalizace začala být věnována hlubší pozornost po útocích na Světové obchodní centrum v roce 2001 v New Yorku, v Evropě pak v letech 2004 a 2005 v souvislosti s bombovými teroristickými útoky v Londýně a Madridu. Tyto události odstartovaly hledání možných příčin terorismu. A ačkoliv nemusí radikalizační procesy vždy vyústit v teroristický čin, začal být terorismus považován čím dál

¹⁷ SCHMID, A. P. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. International Centre for CounterTerrorism – The Hague. ICCT Research Paper. 2013.

¹⁸ SCHMID, A. P. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. International Centre for CounterTerrorism – The Hague. ICCT Research Paper. 2013.

častěji za konečný produkt radikalizace a současně za nejzávažnější riziko, ohrožující celou lidskou civilizaci.

Stejně jako v předešlých případech nepanuje ani u definice terorismu mezi odbornou veřejností jednoznačnost a konsensus. Existují stovky definic, snažící se zachytit podstatu terorismu jako takové, a to jak v akademické, tak i ve státní sféře. Definice obvykle odráží dobu vzniku a realitu, kterou se snaží charakterizovat, resp. ve které vznikají. Všechny definice se však shodují v tom, že jde o protiprávní akty systematického páchání úkladného násilí proti civilnímu obyvatelstvu a státním orgánům za účelem vyvolání strachu, paniky a destabilizace stávajících politických poměrů. Prostřednictvím těchto činů jsou dosahovány politické, náboženské, ideologické či jiné cíle.¹⁹

Ze strany bezpečnostní informační služby je terorismus definován jako násilná forma prosazování politických zájmů stoupců určité radikální ideologie (politické, náboženské, nacionalistické, separatistické, ekologické a jiné), kdy terčem násilností je zpravidla civilní obyvatelstvo.²⁰

Brzybohatý popisuje teroristické metody jako techniky vyznačující se vysokou nebezpečností, bezohledností a brutalitou, přičemž jsou voleny záměrně tak, aby vyvolaly maximální psychologický účinek. V této souvislosti je terorismus považován za specifickou formu psychologické války, za politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu systematického používání krajního násilí. Hlavním cílem je dosažení psychologického účinku na osoby, nemající mnohdy absolutně nic společného s cíli, které teroristé vidí jako priority svého násilného jednání.²¹

V rámci hierarchické triády radikalismus – extremismus – terorismus chápe Danics terorismus jako činnost, která je ve své podstatě antidemokratická,

¹⁹ SVOBODA, Ivo a Micheal HRBATA, Extremismus a terorismus jako destabilizující prvky společnosti, *Vojenské rozhledy*, roč. 23 (55), č. 1, ISSN 1210-329. s. 33–41. [online]. 2014 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/bezpecnostniprostredi/extremismus-a-terorismus-jako-destabilizujici-prvky-spolecnosti>

²⁰ Bezpečnostní a informační služba České republiky. Terorismus. [online]. 2020 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/terorismus>

²¹ BRZYBOHATÝ, Marian. *Terorismus II.*, Praha: Police history, 1999. ISBN 80-902670-4-1. s.152-153.

nelegální, konspirativní a destruktivní, kde je násilí hlavním prostředkem k dosažení různorodých politických cílů.²²

Nutno připomenout, že i v procesu radikalizace hraje terorismus významnou roli, jelikož teroristický čin se může stát konečným stádiem v procesu radikalizace, do kterého může jedinec dospět. Podle odborníků je vztah mezi radikalizací a terorismem chybně pochopen. Vyznávat radikální názory nemusí jednoznačně vést jedince k násilí, zvláště pak k teroristickému násilí. Obecně je možné vyjádřit tento vztah následovně: Ne každý radikál se stává teroristou, a ne každý terorista zastává radikální názory.²³

1.2 Radikalizace jako proces

Radikalizace je podle některých autorů proces, který vede k prosazování vlastních názorů, postojů a ideologií. Jedná se o proces charakterizovaný zvýšeným nasazením a používáním násilných prostředků a strategií v politických konfliktech. Radikalizace z tohoto hlediska znamená změnu vnímání směrem k polarizaci a absolutním definicím dané situace, a artikulaci stále radikálnějších záměrů a cílů. Může se vyvinout z nepřátelství vůči určitým sociálním skupinám nebo společenským institucím a státní struktuře.²⁴

Radikalizace a samotný proces radikalizace jsou v současné době do značné míry spojovány především s mezinárodním terorismem a náborem teroristických skupin. Je nutné zmínit i náboje do extremistických organizací. Zesílené bezpečnostní riziko v podobě šíření radikalizace ve společnosti má na svědomí především masové rozšíření internetu, a to i do rozvojových zemí světa. Nejnovější počítačové technologie a popularita sociálních médií představují

²² DANICS, Štefan. *Extremismus: hrozba demokracie*. Praha: Police History, 2002. ISBN 80-86477-07-X. s. 10.

²³ DANICS, Štefan. *Islámská radikalizace jako vážná bezpečnostní hrozba nejen pro Evropu*. In GAVLAS, Pavel. *Podivný začátek 21. století – nový systém vládnutí*. 1. vyd. Praha: UJAK, Praha, 2019. ISBN 978-80-7452-147-8. s. 33.

²⁴ DELLA PORTA, D., LAFREE, G. *Processes of radicalization and de-radicalization*. International Journal of Conflict and Violence. 2012. s. 4-10.

snadnější a rychlejší způsob šíření informací, což nejrůznějším skupinám umožňuje efektivně získávat potenciální přívržence a rekruty do svých organizací.

Ačkoliv lze uvést řadu faktorů, které přispívají ke vzniku radikalizačních procesů vedoucích k terorismu, není možné identifikovat jedinou hlavní příčinu. Na počátku procesu radikalizace lze obvykle nalézt souběh několika možných proměnných, které k procesu přispívají. Vzhledem k tomu, že terorismus a k němu vedoucí radikalizace mohou vzniknout z řady důvodů, liší se percipované faktory podle konkrétních zkušeností a cest k radikalizaci. Značná škála přispívajících nebo usnadňujících faktorů může v různé míře spustit proces radikalizace na průsečíku osobní historie a příznivého prostředí.

Pochopení procesu radikalizace jednotlivců, ale i skupin a odhalení příčin vzniku radikalizačního procesu, tedy toho, co jednotlivce nebo skupiny osob vede k tomu, aby se stali stoupenci něčeho tak hrůzného a páchali ty nejohavnější činy, může vést k lepšímu odhalování procesu radikalizace a vzniku jeho příčin. Přispívá tím i k zabránění terorismu nebo páchání násilné trestné činnosti ze strany extremistických organizací.

Samotná doba trvání a průběh radikalizačního procesu mohou být různé. Jsou známy případy, kdy se jedinec v poměrně velmi krátkém časovém úseku zradikalizoval a celkový vývoj pak skončil realizací násilného činu či obdobného skutku. To však není podmínkou. Jsou známy případy dlouhodobého vývoje jedince, který nedospěje až ke krajním řešením, ale stane se součástí organizace akceptující násilí k prosazení vlastních cílů. Stále zkrátka musíme brát v potaz, že se jedná o velmi individuální proces, pro který nelze určit univerzální časové měřítko.²⁵

K celkovému procesu může přispět i určitá osobní událost, která poslouží jako tzv. katalyzátor celého procesu a urychlí jeho průběh. Katalyzátorovou událost popsal Quintan Wiktorowicz jako „kognitivní otevření“, díky kterému je člověk vnímavější k možnosti nových myšlenek a pohledů na svět. Tato zásadní událost nebo osobní krize otřese jistotou jednotlivce v dříve zastávaných přesvědčeních,

²⁵ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s. 36.

přiměje jeho přehodnotit celý svůj život a otevřít se radikální změně hodnot a chování. Katalyzátor může mít více podob:

- ekonomickou – ztráta zaměstnání, omezená sociální mobilita,
- sociální – diskriminace z odcizení, rasismus,
- politickou – mezinárodní konflikty,
- osobní – smrt blízkého člověka.²⁶

1.2.1 Faktory ovlivňující proces radikalizace

Radikalizace je fenomén par excellence vázaný na kontext. Globální, sociologické a politické faktory jsou stejně důležité jako ideologické a psychologické. Nositeli současné vlny radikalizace, vedoucí k teroristickému násilí v celé Evropě, jsou především jednotlivci a skupiny využívající náboženský diskurz. Mnoho autorů zastává názor, že radikalizace je vesměs individuální zkušeností jedince, který se z vlastní vůle, dobrovolně a ochotně rozhodl podstoupit zásadní a vážnou změnu postoje. Ve skutečnosti se jedná o proces, kdy osoba více akceptuje extremistické projevy a ideje. V takovém případě může být daná osoba ovlivněna řadou faktorů či kauzálních událostí a stává se k tomuto procesu náchylnější. Důvody, příčiny a motivace radikalizace shrnují faktory „push“ a „pull“.

Faktory „push“ jsou popsány jako podmínky vedoucí k násilnému extremismu a strukturálnímu kontextu, z něhož vychází. Mezi tyto podmínky patří nedostatek socioekonomických příležitostí, marginalizace a diskriminace, slabá vláda, porušování lidských práv a zásad právního řádu, dlouhodobé a neřešené konflikty či radikalizace ve věznicích.

Druhou skupinu tvoří tzv. „pull“ faktory. Ty se zabývají individuálními motivacemi a procesy, které hrají klíčovou roli při přeměně myšlenek vedoucí k násilným extremistickým činům. Zahrnují individuální zázemí a motivaci jedince, kolektivní stížnosti a viktimizaci pramenící z nadvlády, útlaku, podmanění nebo

²⁶ WIKTOROWICZ, Quintan. *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*. London: Rowman & Littlefield. 2005.

zahraniční intervence, překrucování a zneužívání přesvědčení, politických ideologií a etnických a kulturních rozdílů.²⁷

Jinými slovy, „push“ označují ty faktory, které jsou strukturální ve společnosti, zatímco „pull“ jsou psychologické faktory, které mohou učinit jednotlivce náchylnější k násilnému extremistickému chování. Někdy jsou tyto faktory rozšířeny o třetí kategorii, která zahrnuje osobní faktory jako například nízkou míru sebevědomí, depresi, psychické choroby, potíže v oblasti mentálního zdraví, izolaci či osamocení.²⁸

Proces radikalizace potřebuje ke svému růstu rovněž prostředí a podmínky, které jsou pro radikalizaci příhodné. K tomu přispívají tzv. situační faktory, tj. strukturální podmínky a širší kontext, skupinová dynamika či konkrétní událost, které mohou fungovat jako tzv. spouštěče radikalizace.²⁹ Mohou to být situace převážně negativní, které proces radikalizace výrazně urychlí, a mohou vést až do stádia násilné radikalizace, případně terorismu. Současně mohou celkový proces často urychlit i propagandistické a dezinformační kampaně radikálních a extremistických subjektů s cílem rekrutace nových příznivců a členů.

Faktory, které taktéž přispívají k radikalizaci, lze identifikovat i podle společných prvků jednotlivých radikálních skupin. Pro všechny skupiny je společné:

- subjektivní vnímání a prezentování určitého problému ve společnosti,
- negativně hodnotící chování současných státních, regionálních, mezinárodních institucí, politiků a zástupců „lidu“,
- vlastní specifické skupinové normy a hodnoty, které bývají často reprezentovány určitou charismatickou osobností, což představuje

²⁷ VERGANI, Matteo a kol. „The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence about Radicalization Into Violent Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*. [online] 2018 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2018.1505686?journalCode=uter20>

²⁸ VERGANI, Matteo a kol. „The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence about Radicalization Into Violent Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*. [online] 2018 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2018.1505686?journalCode=uter20>

²⁹ SCHMID, A. P. *The Routledge Handbook on Terrorism Research*. London-New York: Routledge. 2011.

významný prvek, formující skupinovou identitu a samotné členství v organizaci,

- přijímání ideologie, která legitimizuje násilí vůči viníkům zodpovědným za subjektivně vnímané křivdy,
- velmi pevnou víru v efektivitu vlastního jednání, která z pohledu skupiny povede k dosažení ideologických cílů.³⁰

1.2.2 Úrovně radikalizace

Výše uvedené rizikové faktory sehrávají v procesu radikalizace významnou roli a jejich působení se může odehrávat na třech úrovních:

- mikroúroveň
- mezoúroveň
- makroúroveň

Je nezbytné analyzovat faktory v rámci tohoto tříúrovňového modelu, a to zejména proto, aby bylo možné sledovat a omezit negativní společenské efekty radikalizace. V případě **mikroúrovně** se jedná o individuální úroveň. Pozornost je věnována vlastnostem, životním zkušenostem a systému hodnot jedince. Radikalizaci mohou vyvolat zejména negativní prvky v jeho osobním životě a poruchy osobnosti. Jedná se například o nevyřešenou identitu, neúspěšnou integraci, pocity odcizení, marginalizaci, šikanu, materiální deprivaci, ponižování, stigmatizaci a odmítnutí, často v kombinaci s morálním rozhořčením a potřebou pomsty. **Mezoúroveň** představuje širší skupinové prostředí. To vytváří příznivé podmínky nebo se podílí na radikalizaci tím, že jedince propojuje s radikální či extremistickou skupinou na základě společné identity (např. pocit křivdy a bezprávi). Společnost deprimovaných osob, trpících nespravedlností může na jedné straně radikalizovat skupiny mladých lidí, na straně druhé může vést k vytváření teroristických organizací. Tato střední, sociální úroveň analýzy radikalizace zahrnuje zejména oblast společenské identity, sociální interakce a skupinové procesy. **Makroúroveň** zahrnuje úlohu vlády a společnosti

³⁰ DOOSJE, Bertjan a kol. *Terrorism, radicalization and de-radicalization. Current Opinion in Psychology*, roč. 11, č. 4, 2016. s. 80-81.

na vnitrostátní úrovni i na zahraniční scéně. V tomto ohledu je zkoumána radikalizace veřejného mínění, politických stran a hnutí, polarizace vztahů mezi etnickou většinou a minoritami a význam nedostatků socioekonomických příležitostí pro společenské sektory, které mohou vést k sociální mobilizaci a radikalizaci nespokojených, a k činům z nichž některé mohou získat podobu terorismu. Nepopíratelný vliv na radikalizaci mají na této úrovni dopady globalizace, mezinárodní vztahy a proměny mezinárodního systému.³¹

1.2.3 Modely radikalizačních procesů

K pochopení celkové problematiky radikalizačního procesu je přístupovat k jednotlivým případům individuálně. Mezi autory, zabývající se danou problematikou, panuje tedy shoda v tom, že radikalizaci považují za proces postupného přijímání radikálních názorů a ochotu použít násilí při jejich realizaci. Vrcholením tohoto procesu se pak může stát teroristický čin (což není vždy podmínkou) nebo jiná forma politického násilí. Samotný proces může trvat několik týdnů, měsíců či let a je ovlivněn řadou faktorů. Nelze tedy jednoznačně určit vývoj, který by fungoval u všech jedinců stejně.

V posledních dvou desetiletích navrhli vědci, zabývající se radikalizací, několik modelů popisujících průběh radikalizace. Vymezují rovněž základní zákonitosti procesu a blíže popisují jednání a myšlení jednotlivce. Přestože se mohou modely navzájem lišit vzhledem ke své specifčnosti, jejich základ je tvořen dvěma znaky – procesem (pathways) a stupněm (stages). Pro modely jsou charakteristické taktéž jednotlivé fáze radikalizace, klíčové etapy a přechody z nižší do vyšší úrovně. Většinu pak spojují i dva stěžejní komponenty, a to jednak primární individuální frustrace se sociopolitickými kontexty a dále hledání identitární role a úspěchu. I přes toto základní vymezení nelze každý odborníky vytvořený model, považovat za doktrínu, jež by se dala aplikovat na všechny případy. Slouží pouze jako základní rámec vymezení procesu radikalizace.³²

³¹ Schmid, A., P. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. International Centre for CounterTerrorism – The Hague. ICCT Research Paper. 2013.

³² VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s. 38.

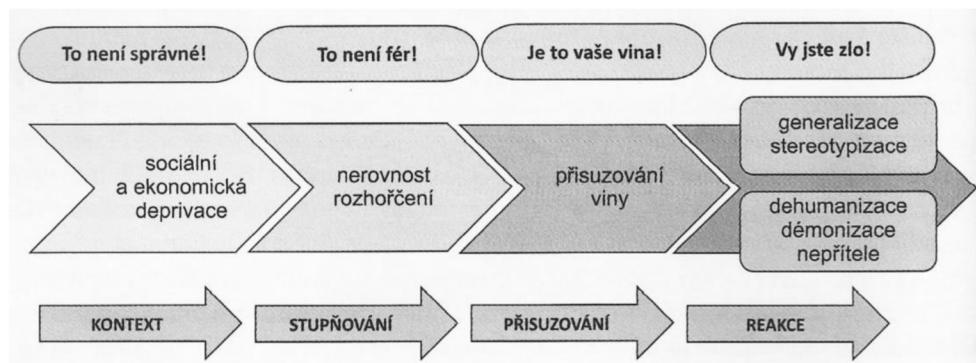
Mezi významné modely řadíme Borumův model čtyřfázového procesu, model schodiště Fathaliho Moghaddama, pyramidální model Sophie Moskalenko a Clarka McCauleyho, sedmistupňový model radikalizace Quintana Wiktorowicze, a model džihádické salafistické radikalizace vypracovaný NYPD.

Borumův model čtyřfázového procesu – teroristické uvažování

Americký psycholog Dr. Randy Borum vytvořil jeden z prvních modelů radikalizace. Vytvořil jej v návaznosti na teroristické útoky z 11. září 2001. Model se zakládá na elaboraci teroristického způsobu uvažování. Původně byl tento model čtyř fází procesu radikalizace vytvořen jako tréninkový nástroj pro bezpečnostní složky při vyhodnocování chování a aktivit skupin nebo jedinců, kteří se ztotožňují s extremistickými ideologiemi. Podle studie se radikalizovaný jedinec pohybuje na ose, která má čtyři fáze ideologického vývoje:

- „*To není správné*“ - V první fázi si jedinec uvědomuje nějakou událost, kterou považuje za nesprávnou. Toto vidění zpravidla vychází z dlouhodobé sociální a ekonomické deprivace, která může vyústit ve frustraci ve společnosti. Jako příklad lze uvést nezaměstnanost, chudobu, vládní omezení, chaos ve společnosti či omezení osobní svobody. Tyto skutečnosti jsou vnímány jako něco nežádoucího, co není ve společnosti vítané.
- „*Není to fér*“ - V druhé fázi dochází k vyhodnocení, že sociální, ekonomické či politické kontexty jsou nespravedlivé. Jedinec zažívá pocity bezpráví, přičemž na základě vnímané nerovnosti se objevují i pocity nenávisti. Příkladem mohou být nerovnoměrné platové podmínky, nadřazenost jedné skupiny vůči druhé či stálé srovnávání Východu se Západem.
- „*Je to vaše vina*“ - Ve třetí fázi dochází k určení viníka, který je zodpovědný za celkovou nespravedlnost ve společnosti. Vina je zpravidla jednoznačně připsána konkrétní osobě, sociální skupině nebo národu. Jako typický příklad lze uvést nenávist vůči židům po 1. světové válce, kteří údajně mohli za ekonomickou nestabilitu a chudobu v německé společnosti.

- „Vy jste zlo“ - V poslední fázi dochází ke stereotypizaci a démonizaci těch druhých, kteří jsou za událost zodpovědní a následně k legitimizaci násilí proti nim, protože jsou vinni z vnímané nespravedlnosti.³³

Obrázek 1 Model radikalizace v pojetí Randyho Boruma³⁴

Model schodiště k terorismu

Mezi nejznámější modely radikalizace řadíme model pomyslného schodiště, vedoucího k terorismu. Zformuloval ho americký psycholog Fathali Moghaddam v roce 2005 na základě studia islámských komunit v západních a východních společnostech. Model metaforicky přirovnává radikalismus ke schodišti budovy, které vede z přízemí budovy do vyšších pater až na její vrchol. Ve své studii autor vysvětluje, že právě metafora slouží v psychologii ke snazšímu pochopení samotných kořenů terorismu. Spodní část modelu tvoří přízemí, tzn. základna, následuje pět pater schodiště se specifickými psychologickými procesy, jimiž radikalizovaná osoba prochází. Zásadním rysem není ani tak počet pater či úroveň, v jaké se jedinec nachází, ale spíše způsob, jak ono patro či celkové schodiště vnímá. Když jednotlivci stoupají po schodech výš a výš, vidí méně a méně možností, jak se z něj dostat ven. Jediným možným východiskem se pak stává destrukce druhých či sebe sama, případně obojí. Moghaddamův model

³³ BORUM, Randy. Understanding the Terrorist Mind-Set. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 72 (7), s. 7-10. [online] 2003 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/201462.pdf>

³⁴ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s. 44.

schodiště je též využíván jako ústřední model v rámci preventivního a vzdělávacího programu TERRA, vytvořeného Evropskou komisí.³⁵

V přízemí, které můžeme pojmenovat jako „psychologická interpretace materiálních podmínek“ dochází k dosažení potřebné úrovně náchylnosti k terorismu. Přízemí je silně zalidněno těmi, kteří vnímají nějakou formu nespravedlnosti nebo deprivace. V rámci této nespokojené populace se najdou i ti, kteří se odhodlají s vnímaným problémem něco udělat a postoupí do prvního patra ve snaze najít řešení.

Ti, kteří dosáhnou prvního patra, hledají způsoby, jak zlepšit svou situaci a dosáhnout větší spravedlnosti. Využívají k tomu vždy legitimní prostředky, které jim společenské zřízení nabízí. První patro je také charakterizováno pocity blokace sociální mobility a vyloučení z politického rozhodování, což může vést k pocitu nespravedlnosti. Osoby jsou frustrovány a začíná se u nich zvyšovat zloba a agrese. V mnohých případech dochází k tomu, že obviňují ze svých problémů druhé. V případě neúspěšného pokusu o nápravu dochází k postupu do druhého patra.

Jedinci, kteří dosáhnou druhého patra, mohou stále pociťovat nespravedlnost a prožívat hněv a frustraci. Dochází zde k ventilaci agrese, převážně v ústní formě a bez použití násilného jednání. V některých případech jsou jednotlivci nabádáni vůdci extremistických skupin, aby vinu za toto rozhořčení směřovali na svého nepřitele. Současně tyto pocity zmaru a bezvýchodné situace zneužívají extremistické organizace k zahájení rekrutace. Při stále trvajícím pocitu zmaru dochází k postoupení do dalšího patra.

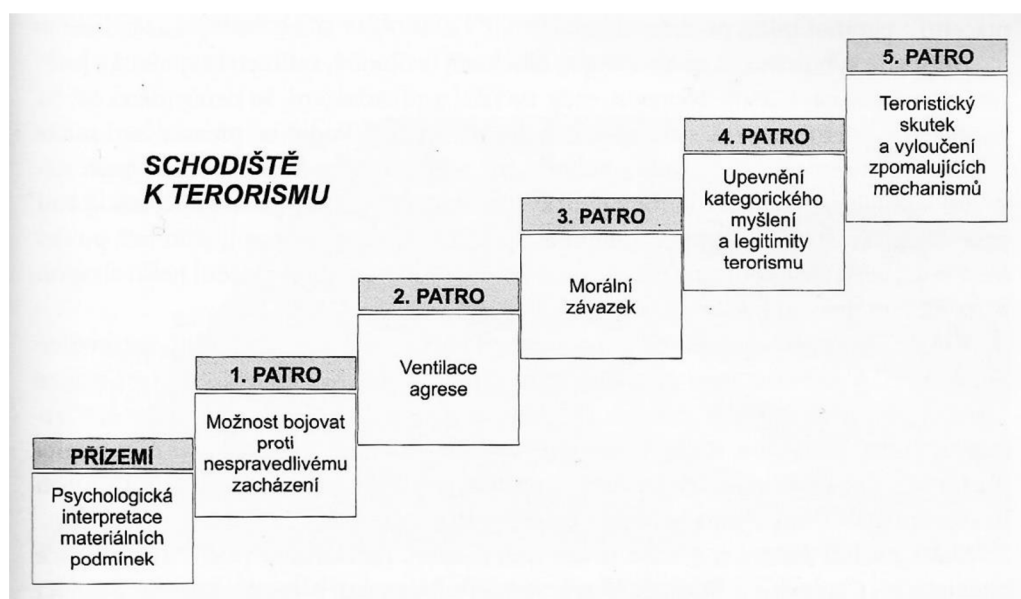
Nejdůležitější transformace se odehrává mezi těmi, kteří se dostanou do třetího patra. Na této úrovni již mluvíme i o rekrutech, kteří se zde postupně seznamují s morálkou a ideologií teroristických organizací. Je jim rovněž vštěpováno přesvědčení, že terorismus je zcela ospravedlnitelná a legitimní strategie boje. Rekruti jsou vystavováni různým psychickým nátlakům, např. izolaci jedince

³⁵ YOUNG, F. Holly a kol. A Review of Literature on Radicalisation; and What it Means for TERRA. *TerRa. European Network based prevention and learning program*. [online] 2014 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: https://terratoolkit.eu/wp-content/uploads/2014/09/TERRATOOLKIT_LITERATURE_REVIEW_01.pdf

či vnucování pocitů podezřívavosti a strachu. Členství v teroristické organizaci je tajeno i před rodinou a jedinec tak žije dvojitý život, ve kterém se plně věnuje radikální změně světového uspořádání jakýmkoliv způsobem.

Pokud se jedinec dostane do čtvrtého patra, otevírají se mu dveře do tajného světa organizace, ze kterého již nevede cesta zpět. Jedinec hodnotí činnost organizace jako zcela legitimní a ve svém myšlení začíná kategoricky odlišovat „my versus oni“.

V pátém patře již dochází k finální fázi radikalizačního procesu, kde jsou jednotlivci vybíráni a speciálně trénováni pro konkrétní násilný útok.³⁶

Obrázek 2 Model radikalizace Fathaliho Moghaddama³⁷

³⁶ MOGHADDAM, Fathali. Staircase to terrorism. *American Psychologist* [online]. 2005 [cit. 13.1.2022] s. 161-167. Dostupné z: https://www.academia.edu/3450594/The_staircase_to_terrorism_a_psychological_exploration

³⁷ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s.39.

Pyramidální model

Další z modelů radikalizace pochází od dvojice amerických psychologů Clarka McCauleyho a Sophie Moskalenko, kteří se ve své studii *Mechanism of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism* zabývají otázkou mechanismů působících na proces radikalizace. Model představuje dvanáct mechanismů radikalizace, které působí na individuální, skupinové a celospolečenské úrovni, přičemž v každé úrovni jsou popsány čtyři odlišné způsoby radikalizace. Jedná se o tyto mechanismy:

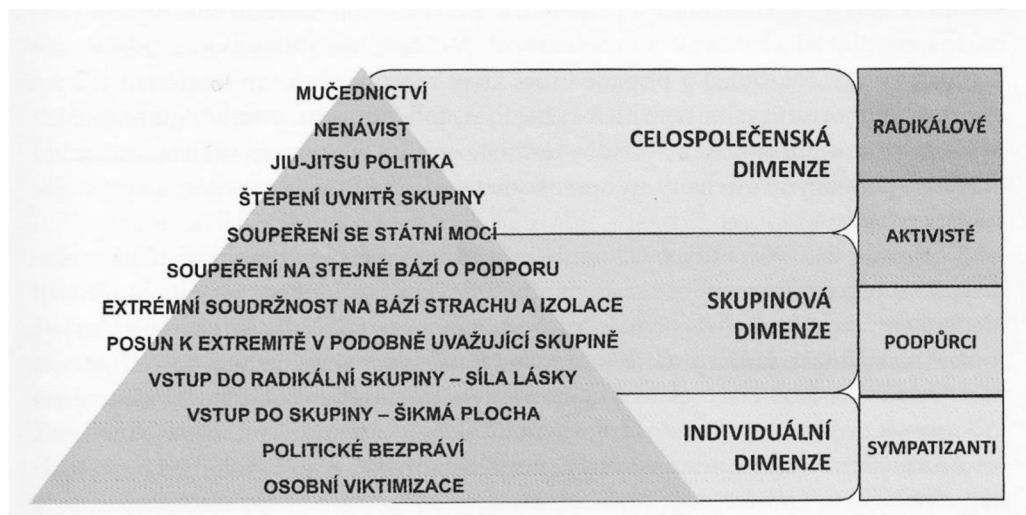
- osobní viktimizace,
- politická křivda,
- připojení k radikální skupině – kluzký svah,
- připojení k radikální skupině – síla lásky,
- posun k extremismu u stejně smýšlejících skupin,
- extrémní soudržnost v izolaci a ohrožení,
- soupeření na stejné bázi o podporu,
- konkurence státní moci — kondenzace,
- soutěžení v rámci skupiny – štěpení,
- jiu-jitsu politika,
- nenávisť,
- mučednictví.³⁸

Za radikalizaci pak považují změnu víry, cítění a jednání směrem k podpoře obětování se pro mezi skupinový konflikt. Podílí se na ní celá řada faktorů a nezanedbatelnou roli zde hraje prostředí, které na jedince působí, integrace v rámci skupiny i individuální charakteristika. Vzájemné působení těchto rovin vytváří jedinečné prostředí pro radikalizaci.

Model zdůrazňuje, že radikalizace je gradující proces, ve kterém s vyššími stupni roste i intenzita zapojení a oddanost jedince. Model rovněž viditelně

³⁸ McCAULEY, Clark, MOSKALENKO, Sophia. Mechanism of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism [online]. *Terrorism and Political Violence*, 20 (3), 2008, s. 415-433. [cit. 13.1.2022]. s. 415-433. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/248947872_Mechanisms_of_Political_Radicalization_Pathways_Toward_Terrorism

demonstruje fakt, že jen malá část z osob, které se radikalizují, se stane teroristou. Za zlomový bod považují moment identifikace se skupinou. Hraniční linie mezi přechody do vyšších úrovní pyramidy představují klíčové milníky radikalizace, např. od legálního politického činu k ilegálnímu a od ilegálního činu ke skutečnému páčání terorismu.³⁹

Obrázek 3 Model radikalizace Sophie Moskalenko a Clarka McCauleyho⁴⁰

³⁹ McCAULEY, Clark, MOSKALENKO, Sophia. Mechanism of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism [online]. *Terrorism and Political Violence*, 20 (3), 2008, s. 415-433. [cit. 13.1.2022]. s. 415-433. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/248947872_Mechanisms_of_Political_Radicalization_Pathways_Toward_Terrorism

⁴⁰ VEGRICHOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s.41.

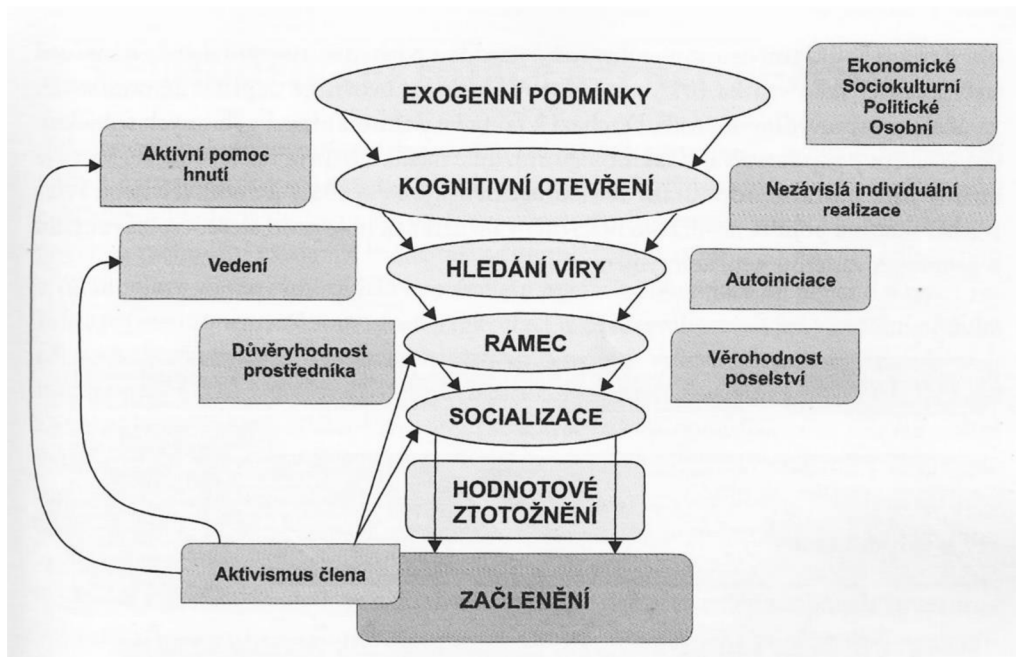
Sedmistupňový model radikalizace Quintana Wiktorowicze

Tento sedmistupňový model navrhl v roce 2005 odborník na islámskou radikalizaci Quintan Wiktorowicz na základě zkoumání britské nadnárodní islámské skupiny "Al-Muhajiroun". Model má tvar zužujícího se trychtýře, kdy na vrcholu vidíme vnější vliv ekonomických, sociokulturních, politických a osobních faktorů, které vedou k pocitu diskriminace. Směrem dolů se jedinec stává vůči těmto vlivům náchylnější. Wiktorowicz identifikoval čtyři klíčové procesy, které zvyšují pravděpodobnost, že bude jedinec přitahován radikální islámskou organizací a následně přesvědčen, aby se do ní zapojil.

První stupeň představuje tzv. *kognitivní otevření*. Jedinec nevidí východisko ze své bezvýchodné situace, která je ovlivněna vnějšími faktory, zároveň se snaží hledat způsoby řešení. Zde dochází ke klíčovému okamžiku otevření se poznání, čehož využívají extremistické organizace k přesvědčování o své „pravdě“ a o možnosti nových alternativ úniku z předchozí situace. Extremističtí náboráři využívají během svého působení nejrůznějších komunikačních strategií. Ty způsobí zvláště u labilnějších jedinců morální šok, který může fungovat jako katalyzátor a celý proces radikalizace velmi urychlit. Hraje-li v životě jednotlivce náboženství důležitou roli, reaguje tento v rámci kognitivního otevření více na *fázi hledání víry*. Jde většinou o hledání smyslu a cílů skrze náboženství. Nově získané odpovědi na vyřešení jedincovy krize identity mohou v další fázi změnit jeho způsob smýšlení a činnost začíná dávat smysl. Nastává tzv. *proces přerámování*. Pokud je celkový proces úspěšný, dochází k *procesu socializace*, kdy se jedinec ztotožňuje s ideou extremistické organizace a stává se jejím novým plnohodnotným členem.

Stěžejním přínosem celého modelu je pojetí radikalizovaného jedince. Ten představuje aktivní článek radikalizačního procesu, a nikoliv jen pasivní objekt sociální transformace. Model rovněž přispěl k závěru, že jedinci z řad britských muslimských extremistů s pouhou základní znalostí náboženského kontextu jsou

náchylnější k násilné radikalizaci než jedinci s hlubokou znalostí islámské teologie.⁴¹

Obrázek 4 Model radikalizace Quintana Wiktorowicze⁴²

⁴¹ WIKTOROWICZ, Quintan. *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam, The Roots of Radical Islam*, Department of International Studies [online] *Rhodes College*, 2004 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: <https://securitypolicy.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Wiktorowicz.Joining-the-Cause.pdf>

⁴² VEGRICHOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s. 43.

Model radikalizace – New York Police Department

Další model radikalizace byl zpracován zpravodajskou sekcí oddělení policie v New Yorku. Vychází ze souhrnné analýzy několika případů radikalizace a násilného použití síly pod vlivem organizace Al-Káida. Čtyřstupňový model klade oproti předchozím modelům větší důraz na roli ideologie v procesu radikalizace. Model je postaven v kontextu džihádisticko-salafistické ideologie, přičemž jsou identifikovány čtyři fáze procesu radikalizace:

- pre-radikalizace,
- sebeidentifikace,
- indoktrinace,
- džihádizace.⁴³

První fáze tzv. *pre-radikalizace* je počátečním bodem celého procesu. Jedná se o stav, který demonstruje stav jedince před propuknutím radikalizace. Osoby, které se v této fázi nachází, jsou vesměs obyčejní lidé s relativně nevybočujícím způsobem života.

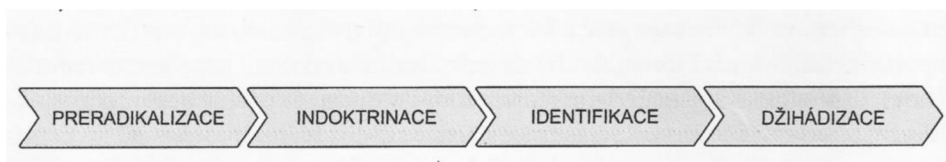
Ve fázi *sebeidentifikace* jsou jedinci do značné míry ovlivněni vnějšími a vnitřními faktory. Dochází zde ke zvýšenému zájmu o džihádistické pojetí salafistické ideologie a k následnému ztotožnění se s ní. Katalyzátorem tohoto „náboženského hledání“ je často kognitivní událost nebo krize, která zpochybňuje jistotu člověka ohledně dříve zastávaných názorů a přesvědčení a jedinec se otevírá novému vnímání a pohledům na svět. Nejzranitelnějšími jsou v této fázi často jedinci, kteří se nacházejí uprostřed životní křižovatky a chtějí změnit svůj život. U některých z nich mohou tuto změnu urychlit typově různé spouštěče, ať už ekonomické (ztráta zaměstnání, zablokovaná mobilita), sociální (odcizení, diskriminace, rasismus), politické (mezinárodní konflikty), nebo osobní (úmrť v rodině/úmrť blízké osoby).

Z procesu vlastní identifikace jedinec plynule přechází do fáze *indoktrinace*. V rámci indoktrinace jedinec postupně zesiluje svá přesvědčení a plně přijímá

⁴³ SILBER, M. D., BHATT A. 'Radicalisation in the West: The Homegrown Threat', *The New York City Police Department* [online] 2007 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: <https://info.publicintelligence.net/NYPDradicalization.pdf>

džihádisticko-salafistickou ideologií. Role skupiny se stává obzvláště silná a důležitá v procesu udržování a zintenzivnění pevných názorů. Klíčovým aspektem této etapy je přijetí nábožensko-politického světového názoru, který ospravedlňuje, legitimizuje, povzbuzuje nebo podporuje násilí proti čemukoliv neislámskému, a to včetně Západu, jeho občanů či jiných muslimů, jejichž názory jsou v rozporu s extremistickou agendou.

V poslední fázi tzv. *džihádizace* si jedinci zvnitřňují svoji povinnost stát se součástí džihádu a označují sami sebe za svaté bojovníky. Celý proces pak ústí v plánování, přípravu a spáchání teroristického útoku. Je nutné podotknout, že jedinec, u něhož proces radikalizace začne, nemusí projít všemi jeho stádii. Někteří mohou proces radikalizace zastavit či dokonce jej zcela opustit, ovšem u těch, kteří dospějí do poslední fáze procesu, je velmi pravděpodobné, že budou plně zapojeni do plánování či provádění teroristického činu.⁴⁴

Obrázek 5 Příklad džihádisticko-salafistické radikalizace v pojetí NYPD⁴⁵

1.2.4 Rekrutace

Rekrutace neboli nábor je proces získávání nových přívrženců, který vede k jejich připojení se ke skupině, přijímající názory, stanoviska a myšlenky, jež by mohly vést k teroristickým činům. Náborování nových jedinců do extremistických či teroristických organizací je zdlouhavý a časově náročný proces, který je často dobře naplánovaný a pečlivě veden všemi členy organizace. Nábor vždy vyžaduje interakci mezi potenciálním rekrutem a náborovým systémem.

Ve vztahu k procesu radikalizace je nutné vnímat náborování jako samostatný proces, který se s ním do značné míry s ním překrývá. Základním prvkem, který

⁴⁴ SILBER, Mitchell D., BHATT Arvin. 'Radicalisation in the West: The Homegrown Threat', *The New York City Police Department* [online] 2007 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: <https://info.publicintelligence.net/NYPDradicalization.pdf>

⁴⁵ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4. s. 44.

spojuje nábor a radikalizaci, je pohyb a proces směřující k připojení se k radikální skupině. Předpokládáme tedy, že nábor nemůže samotnou radikalizaci iniciovat, může ji však urychlit či zintenzivnit.⁴⁶

V minulosti používaly teroristické organizace k náboru nových členů různé taktiky, často vycházející z jejich ideologie, umístění a cílů. Z tohoto pohledu neexistuje jednotný způsob náboru. Teroristické organizace se však od sebe navzájem učí a často existuje mnoho podobností ve způsobu oslovování, indoktrinace a náboru nových členů. Ve většině případů je nábor teroristů nikdy nekončícím procesem, v němž existuje několik různých vrstev, prostřednictvím kterých se teroristické organizace snaží rozšířit své působení. Ve skutečnosti závisí životaschopnost teroristické organizace na její schopnosti oslovovat nové lidi a přesvědčovat je, aby se k nim připojili a zaručili tak pokračování další generace.⁴⁷

Kampaně propagující hodnoty islámských radikálních skupin se šíří zejména na internetu. Proces islámské radikalizace tedy začíná většinou na sociálních sítích, které slouží k prvotnímu propojení a k následnému udržování kontaktu. Prostor, ve kterém se lidé mohou radikalizovat, tak poskytují nejen online sítě, ale i sítě fyzické. Jsou známy případy, kdy si extremistické organizace vybraly za cíl prostředí škol a univerzit či místa, kde dochází k praktikování islámské víry, jako jsou například mešity. Radikalizaci se hojně daří i v prostředí věznic, a to především z důvodu tamního uzavřeného prostředí.

1.2.5 Směry radikalizace

Radikalizace může mít různé formy v závislosti na kontextu a časovém období a může být spojena s různými příčinami či se opírat o nějakou ideologii. Mezi nejčastější směry radikalizace v minulosti patřila radikalizace pravicová a levicová. Toto členění vychází z dělení pravolevého politického spektra, existujícího od dob

⁴⁶ VELDHUIS, Tinka, STAUN, Jørgen. Islamist Radicalisation: A Root Cause Model. *Netherlands Institute of International Relations Clingendae. Hague* [online] 2009 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/237624856_Islamist_Radicalisation_A_Root_Cause_Model/citations

⁴⁷ AHMET, Yayla S. Prevention of Recruitment to Terrorism. *International Centre for Counter-Terrorism*. [online]. 2020 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://icct.nl/app/uploads/2021/01/Handbook-Ch-13-Yayla-final.pdf>

Velké francouzské revoluce. V posledních desetiletích se s narůstající globalizací a propojeností světa, spojenou s vysokou migrací z muslimských zemí, stává stále aktuálnější náboženská, konkrétně islámská radikalizace.

Pravicová radikalizace

Tato forma radikalizace vychází z teorie ideologií fašismu a nacismu a vyznačuje se násilnou obhajobou rasové, etnické nebo pseudonárodní identity. Snahou je jednostranné vyzdvížení vlastního etnika, rasy či národa za účelem snížení skupin, které jsou jiného druhu neboli cizí.⁴⁸ Je také spojena s radikálním nepřátelstvím vůči stávajícím státním orgánům, menšinám, přistěhovalcům nebo levicovým politickým skupinám. Z politického hlediska se snaží o státní uspořádání, které by mělo podobu totalitního státu s institucionalizovanou nerovností občanů jiného etnika, rasy, národa či orientace a s omezenými právy na svobodu.⁴⁹

Levicová radikalizace

Jedná se o formu radikalizace, zaměřující se především na antikapitalistické požadavky a volající po transformaci politických systémů považovaných za zodpovědné za vytváření sociálních nerovností. Při protestních aktivitách jsou k prosazení cílů mnohdy použity i násilné prostředky. Základem levicového idealismu je tedy volání po rovnosti ve všech sférách lidského života, a nastolení takové zřízení, kde by neexistovalo elitářství a nebyl by rozdíl mezi lépe či hůře ekonomicky situovanými občany. Tato kritéria vychází z ucelených ideologií, jako je anarchismus a komunismus. Obě ideologie si kladou za cíl naprosté osvobození jedince od všech společenských tlaků, a považují za realizovatelné dosažení řádu bez nadvlády, tvořeného svobodnými a rovnými lidmi. Rozchází se ovšem ve způsobu realizace této představy v praxi. Zatímco komunismus se snaží cíle

⁴⁸ BACKES, Uwe. *Rechtsextremismus in Deutschland. Ideologien, Organisationen und Strategien. Aus Politik und Zeitgeschichte* 1998. B 9-10, Februar, s. 27-35.

⁴⁹ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-86-4. s. 28-29.

dosáhnout striktním podřízením jedince společnému zájmu a usiluje o revoluční převrat, anarchismus dává přednost vědomému a spontánnímu přechodu.⁵⁰

1.3 Islámská radikalizace

Tato forma radikalizace spadá do kategorie náboženské radikalizace, která je spojená s politickou interpretací náboženství a obranou náboženské identity. Útok na tuto identitu může být vnímán v rámci mezinárodních konfliktů, zahraniční politiky, společenských debat atd. Tento typ radikalizace může být vyvolán jakýmkoliv náboženstvím.⁵¹ Náboženští extremisté zneužívají náboženství k prosazování svých zájmů, které směřují k vytvoření nebo zachování teokracie, anebo k výrazné netoleranci vůči osobám odlišné víry. Snahou náboženských extremistů je plně legitimní i politický zájem zmocnit se politické moci, zničit, či poškodit demokratické hodnoty země a nahradit je teokratickým režimem, případně alespoň výrazně porušovat lidská práva občanů demokratických uskupení.

V rámci radikalizace u mladších lidí muslimského původu, tedy generace, která je jednou z nejohroženějších, je atraktivita radikálního islámu východiskem z jejich často neuspokojivé situace. Jde především o nespokojenost se škodlivými vlivy globalizace a modernizace. Islám jako náboženství dává návod, jak žít mnoha mladým muslimům. Obnovuje v jejich očích jistou společenskou soudržnost a každému z nich nabízí soubor hodnot, které by jim mohly pomoci orientovat se v každodenním životě, který křížují různé formy diskriminace, rasismu, nerovnosti a nespravedlnosti. V tomto smyslu se jedná o jakési hledání jistoty v době endemické nejistoty, kterou přináší globalizace. Některé mladé muslimy může přimět k oživení cti a čistoty. Radikalizace se pak stává režimem ospravedlnění a alternativní formou politiky, kterou někteří mladí muslimové generují, aby se

⁵⁰ BACKES, Uwe, JESSE Eckhard. *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1993. s. 53-54.

⁵¹ Centre for the Prevention of Radicalization Leading to Violence. Types of Radicalization. *Centre for the Prevention of Radicalization* [online]. 2022 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://info-radical.org/en/types-of-radicalization/>

ochránili před každodenní diskriminací. V tomto smyslu vytvářejí mladí muslimové spolu s příslušníky svých komunit obrannou formu mobilizace.⁵²

Radikalizace současných muslimů má ovšem širší příčiny a nelze ji vysvětlovat pouze náboženstvím. Islámská radikalizace je kombinací různých procesů, které jsou ovlivněny mnoha dalšími faktory. Rakouský profesor Ednan Aslan ve své studii, ve kterém se zaměřil na roli náboženství v procesech islámské radikalizace, identifikoval tři hlavní faktory, hrající v radikalizačním procesu významnou roli – náboženství, radikální prostředí a pocit odcizení.⁵³

- Náboženství: Určitý druh chápání islámské teologie, kdy ve většině případů převažuje salafistické pojetí islámu, přináší jedincům ucelený náboženský a politicko-společenský koncept, který řídí všechny oblasti života, od osobních vztahů až po řízení státu.
- Radikální prostředí: Jedinci se obvykle neradikalizují izolovaně, ale v přímém kontaktu s okolím. Zapojení do sociálního radikálního prostředí poskytuje symbolickou a logistickou podporu a pomáhá šířit islamistické a džihádistické myšlenky.
- Pocit odcizení: Faktor odcizení je založený na principu „my versus zbytek světa“, kdy představa Západu hraje ústřední roli nepřítele muslimského světa, jehož zástupce představují radikalizovaní jedinci. Hlavním důvodem je absence právního rámce pro nepovolené inovace a pro návrat k ideálnímu obrazu muslimské společnosti na počátku islámských dějin. Základem je vytvoření ideálního společenského a politického systému chalífát, řízeného dle islámského právního řádu šaría. Tyto cíle se

⁵² KAYA, Ayhan. Islamist and Nativist Reactionary Radicalisation in Europe. *Politics and Governance* (ISSN: 2183–2463), [online]. 2021, Volume 9, Issue 3, Pages 204–214, [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/3877>

⁵³ ASLAN, Ednan, AKKILIC Evrim Ersan a Maximillian HAMMERLE. Islamistische Radikalisierung Biografische Verläufe im Kontext der religiösen Sozialisation und des radikalen Milieus. Wien. [online]. 2017 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://iits.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_iits/Pictures_colleagues/radikalisierung_2017_07_19_onlineversion_einzelseiten.pdf

uskutečňují prostřednictvím misionářské práce nebo v případě potřeby násilím.⁵⁴

1.3.1 Islamismus – ideologie v procesu radikalizace

Ideologie se objevuje jako stálý prvek v procesu radikalizace, související s různými ideovými motivacemi k terorismu. Indoktrinace představuje významný faktor radikalizace malé, ale významné menšiny osob nespokojených se sociálně-politickým kontextem, v němž žijí. To následně přispívá k upevňování násilných myšlenek a postojů, a nakonec vytváří subkulturu násilí. Ideologie je také využívána ke snížení potenciálních morálních zábran a ospravedlňuje uchýlení se k extrémním akcím, jako je sebevražedný terorismus a nevybíravé útoky s vysokým počtem obětí. Pokud jde o nejnovější hrozbu, kterou představuje mezinárodní terorismus, využívá se k vytvoření společného jmenovatele islamistická ideologie. Ta ve formě džihádisticko-salafistické ideologie propaguje násilí jako způsob, jak dosáhnout vytvoření globálního chalífátu a obnovení území, která byla kdysi pod muslimskou vládou. Forma této ideologie legitimizuje dvojitou konfrontační strategii podněcovatelů a pachatelů násilí, které je namířeno proti státům a společnostem s muslimskou většinou, jež jsou stigmatizovány jako odpadlíci víry, a proti neislámským zemím, které jsou označovány za nevěřící. Přílnutí k ideologii, která kombinuje politickou a náboženskou složku a stává se účinným motivačním faktorem, je posilováno vlivem dalších racionálních, emocionálních a identitárních proměnných.

Tento ideologický aspekt založený na exkluzivním, násilném výkladu islámské víry je silným motivačním faktorem, který slouží k ospravedlnění trestné činnosti. Tyto činy jsou prezentovány jako nutná a nevyhnutelná reakce na údajná přikopř, která musí snášet pomyslné společenství věřících. V poslední řadě je nutné dodat, že zastávání určité ideologie vždy neznamena, že dojde k procesu radikalizace. K tomu, aby jedinec prošel osobním a společenským tranzitem, který s sebou

⁵⁴ ASLAN, Ednan, AKKILIC Evrim Ersan a Maximillian HAMMERLE. Islamistische Radikalisierung Biografische Verläufe im Kontext der religiösen Sozialisation und des radikalen Milieus. Wien. [online]. 2017 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://iits.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_iits/Pictures_colleagues/radikalisierung_2017_07_19_onlineversion_einzelseiten.pdf

radikalizace k násilí nese, musí být přítomno mnoho dalších prvků a jejich vzájemné působení.⁵⁵

Z pohledu islámské radikalizace je nutné rozlišovat mezi pojmy islám jako světového náboženství a islamismus jako formy zneužití tohoto náboženství ve prospěch politických ideologických myšlenek k získání mocenského vlivu a postavení. Zatímco islamismem se v posledních letech označuje extremistická ideologie zneužívající islám ke svým politickým cílům, islám je většinou chápán jako náboženství, které je ve své podstatě neškodné. Vnímání islámu jako ideologie je zejména v poslední době rozšířený stereotyp, který utváří jádro islamofobního postoje anti-islamistů. Uvedené rozlišení mezi islámem a islamismem pak platí i pro jejich přívržence. Islamista může být viděn jako extremističtější, který obhajuje výklad islámu pro nedemokratické účely, zatímco muslim je považován za umírněného, který jednoduše prohlašuje islám za své náboženství.

Termín islamismus popisuje všechny projevy islámského extremismu, které chápou islám jako systém zahrnující všechny oblasti soukromého a veřejného života. Jako islamismus se také označuje ideologie se silnou antikoloniální nebo antiimperialistickou orientací.⁵⁶

Islamisté považují islám za ucelený soubor pravidel, který by měl zahrnovat všechny sociální, právní, ekonomické a politické dimenze. Věří tedy, že islám je ideálním univerzálním světovým řádem. Cílem islamistických aspirací je osvobodit islámské státy od nemuslimského vlivu, získat tak sociální kontrolu nad jednotlivci a dosáhnout jejich podřízení ve prospěch jednotného islámského státu, který se řídí ustanoveními doslovného výkladu práva šaría. Podle islamistů jsou tato nařízení, odvozená od Koránu a sunny, neměnnou vůlí Boha, a proto je nesmí měnit žádná vláda. Zatímco se mnoho muslimů rozhodlo žít svůj život dle vlastního dobrovolného přesvědčení ve vyznání islámu, podle islamismu by nemělo

⁵⁵ European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation. Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism. [online]. 2008 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080500_cscp_report_vries.pdf

⁵⁶ PFAHL-TRAUGHBER, Armin. Islamismus-Was ist das überhaupt? Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. 2011 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/politik/extremismus/islamismus/36339/islamismus-was-ist-das-ueberhaupt>

existovat oddělení mezi náboženstvím a státem. Islám by měl být ukotven institucionálně a přikazovat jasnou cestu života každého muslima. Tento postoj je však v jasném rozporu se svobodným demokratickým zřízením většiny evropských států. Islamistický systém totiž zásadně odmítá základní principy demokracie, jako jsou například lidská práva, individualita jedince a svrchovanost lidu.⁵⁷

Je třeba poznamenat, že islamismus stejně jako každá ideologie je proměnlivý a může nabývat různých podob v závislosti na době a kontextu. Ty byly do jisté míry ovlivněny politickými a sociálními podmínkami v muslimských zemích, ale i v náboženských hnutích. Většinu islámských extremistů však pojí následující ideologické názory:

- Islám pro ně nepředstavuje pouze náboženskou víru a zdroj etických principů, nýbrž jej považují za komplexní způsob života.
- Považují islámské právo šaría za komplexní právní systém, který řídí politické i sociální aspekty života.
- V očích islamistů jsou Korán a sunna stejně důležité jako ústava v demokratických státech, a slouží jako dokonalý vzor pro politickou činnost ve vysněném „islámském státu“.⁵⁸

1.3.2 Salafismus

V kontextu salafismu můžeme islamismus chápat také jako souhrnný termín pro všechny politické názory a činy, které se ve jménu islámu snaží nastolit nábožensky legitimizovaný společenský a státní řád. Salafismus je považován za nejdynamičtější a nejrychleji rostoucí islamistické hnutí, u něhož je zřetelná vysoká intenzita extremismu, projevující se zejména v některých zemích EU. Jeho stoupenci tvrdí, že svou náboženskou praxi a způsob života výlučně a do písmene

⁵⁷ PFAHL-TRAUGHBER, Armin. Islamismus-Was ist das überhaupt? Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. 2011 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/politik/extremismus/islamismus/36339/islamismus-was-ist-das-ueberhaupt>

⁵⁸ Bavarian State Ministry of the Interior. Salafism Prevention through Information Questions and Answers. Antworten auf salafismus – Bayerischen Netzwerk für Prävention und Deradikalisierung. [online]. 2016 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://www.antworten-aufsalafismus.de/imperia/md/content/stmas/salafismus/downloads/bsoz702-016_broschuere_salafismus_en_bf_final-s-1.pdf

přizpůsobují požadavkům Koránu a sunny. Toto vnímání sebe sama vede k jejich kategorickému odmítání jakýchkoli norem a chování, které nelze odvodit z jejich posvátných textů.

V akademické sféře označuje salafismus široký myšlenkový proud v rámci sunnitského islámu, vzniklý v druhé polovině 19. století v Egyptě a odvolávající se v reakci na pronikání evropských idejí na návrat k tradici „zbožných předků“. Těmi je myšlena první generace, která přijala islám od proroka Muhammada a praktikovala ho v jeho původní čistotě. K návratu odkazuje i samotný název salafismus, kterým se z arabského pojmu *al-salaf al-salih* rozumí „ctihodní předci víry“.⁵⁹

Cílem salafistů je přetvořit stát, právní systém a společnost podle salafistických představ. Západní demokracie a jejich hodnoty jsou odmítány s odůvodněním, že je vytvořil člověk, a že tedy nejsou určeny Alláhem. Salafisté se snaží v moderní společnosti uplatňovat údajnou "čistotu" původní islámské komunity (arab. *džama'a*) v nezměněné podobě. Rozhodně odmítají jiné životní styly a víru, a to jak neislámskou, tak islámskou. Mají za to, že nemuslimské ideologie, ateismus, sekularismus, lidskoprávní univerzalismus a vůbec veškeré projevy moderního životního stylu, by mohly přispět k rozvrácení jejich komunity. Je nezbytné předem vyloučit jakoukoliv podobnost se styly „nevěřících“ (arab. *kuffár*), a to prostřednictvím:

- zákaz hudby, zpěvu a tance pod záminkou ochrany morálky muslimů před hříšností sexualizovaného nebo erotického obsahu nebo projevu těchto aktivit, s jistou výjimkou ručního bubínku a zpěvu bojových písní,
- zákazu návštěv divadel, zábav, rockových koncertů, tanečních klubů, diskoték, restaurací, kin, také je zakázáno sedat s novotáři, hledat v jejich knihách a naslouchat jejich řečem,

⁵⁹ ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-19-0. s. 165.

- zákazu parfémů s vyšším obsahem alkoholu, sledování TV a fotografií, neboť jsou součástí kultury nevěřících.⁶⁰

V salafistické ideologii jsou zvláště prominentní „protizápadní“ pozice. Salafisté interpretují vojenská opatření západních států v islámských zemích

a celkově globální vliv západní kultury jako útok na islámské náboženství. Salafisté, kteří přednostně žijí v Evropě, často používají ideologický koncept „věrnosti a vyhýbání se“ k teologickému ospravedlnění svého odmítání všech nevěřících. Koncept diktuje, že skuteční muslimové si musí vždy pomáhat, zatímco na ty považované za nevěřící je třeba pohlížet jako na nepřátele, jejichž společnosti a přátelství je třeba se vyhýbat.⁶¹

Světónázor salafistů, kteří rozdělují lidi na dobré a špatné, věřící a nevěřící, je atraktivní zejména pro konvertity druhé a třetí generace a pro muslimské migranty v Evropě. V salafistické ideologii nacházejí návody, které jsou snadno pochopitelné a udržitelné. Zároveň mají poměrně pevnou strukturu, podle které mohou orientovat svůj život. To je zvláště nebezpečné pro mladé a snadněji ovlivnitelné lidi, protože jim to umožňuje přístup k extremistickým ideologiím. Názorný příklad lze spatřit ve výsledcích studie Ednana Aslana. U většiny dotázaných respondentů sehrál salafismus klíčovou roli v rámci islámské radikalizace a v utvoření nové identity zradikalizovaných jedinců.⁶²

⁶⁰ QADHI, Yasir. On Salafī Islam. Libanon. [online]. 2014 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <http://muslimmatters.org/2014/04/22/on-salafi-islam-dr-yasir-qadhi/>.

⁶¹ Landesamt für Verfassungsschutz. Politischer und jihadistischer Salafismus, Hessen [online]. 2022 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://fv.hessen.de/extremismus/islamismus/erscheinungsshyformen/salafismus/politischer-und-jihadistischer-salafismus>

⁶² ASLAN, Ednan, AKKILIC Evrim Ersan a Maximillian HAMMERLE. Islamistische Radikalisierung Biografische Verläufe im Kontext der religiösen Sozialisation und des radikalen Milieus. Wien. [online]. 2017 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://iits.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_iits/Pictures_colleagues/radikalisierung_2017_07_19_onlineversion_einzelseiten.pdf

Typologie salafistů podle odborníků

Jednou z nejznámějších typologií, a to jak v akademické, ale tak i v politické oblasti, je typologie vypracovaná Wiktorowiczem na základě jeho výzkumu v Jordánsku. Jedná se o třídílné rozlišení: puristé, političtí salafisté a džihádisté.⁶³

- **Purističtí salafisté**

Strategie puristů se projevuje v proměně společnosti prostřednictvím osobní zbožnosti a individuálního zbožného jednání bez účasti na politice nebo používání násilí. Je to postupný proces zdola nahoru. Islámské společenství samo o sobě vznikne, až když se změní jednotlivci, rodiny a skupiny. K dosažení tohoto dlouhodobého cíle věnují zvláštní pozornost vzdělávání a náboženské výchově.

- **Političtí salafisté**

Na rozdíl od puristů se političtí salafisté aktivně podílejí na politice a chtějí realizovat svou vizi sociálního řádu, kompatibilního s islámským právem šaría. Stejně jako puristé se snaží dosáhnout svých cílů bez použití násilí. Političtí salafisté mohou být zařazeni do širokého, různorodého kolektivního hnutí a politické ideologie islamismu. Z pohledu politických salafistů by reforma měla probíhat shora dolů. To znamená, že vytvoření islámského státního systému by zaručilo životní styl v souladu s právem šaría na individuální i sociální úrovni.

- **Salafističtí džihádisté**

Na rozdíl od výše uvedených dvou typů zastává třetí, početně menší skupina tzv. džihádistů použití násilí ve jménu Božím. Odmítají jak misijní práci, tak politické aktivity jako strategii pro obnovení islámského společenství, a použití násilí považují za jedinou vhodnou cestu k vytvoření islámského státu. Jejich ideologie je založena především na věčném boji mezi vírou v jednoho boha

⁶³ WIKTOROWICZ, Quintan. Anatomy of the Salafi Movement. *Studies in Conflict. Taylor&Francis Online*. [online]. 2006 [cit. 5.2.2022]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10576100500497004>.

(*tawhíd*) a hříšnou modloslužbou (*širk*). Militantně orientovaní učenci považují boj za šestý pilíř islámu.⁶⁴

1.4 Deradikalizace

Stejně jako radikalizace je i deradikalizace velmi individuální proces, který silně závisí na osobních okolnostech. Proces je zpravidla nejčastěji realizován formou ucelených a efektivně nastavených programů, které mají za cíl eliminovat míru extrémnosti názorů a postojů radikalizovaných jedinců. V průběhu deradikalizace se radikalizovaná osoba vzdává nejen své angažovanosti v extremistických pozicích, ale často i předchozího sociálního prostředí na extremistické scéně. Na rozdíl od prevence obecně se deradikalizace týká již radikalizovaných jedinců, kteří si alespoň částečně osvojili extremistický světový názor. Prevenci radikalizace oproti tomu chápeme jako soubor opatření a projektů zaměřených na zabránění radikalizaci osob a předcházení celkovému procesu radikalizace.

Deradikalizace se týká zejména práce s radikalizovanými jedinci, ale i s lidmi z jejich okolí. Členové rodiny, přátelé, učitelé a další blízcí jsou často těmi, kdo si všimnou prvních známek radikalizace – a mohou hrát důležitou roli při zastavení nebo zvrácení procesu. Cílem deradikalizační práce je, aby se lidé dlouhodobě distancovali od extremisticky orientovaného myšlení a jednání a integrovali se zpět do společnosti. Součástí deradikalizačního procesu je fáze odpoutání. Odpoutání znamená změnu chování, tj. zdržení se násilí a odchod z radikální organizace, ale ne nutně změnu přesvědčení. Osoba může vystoupit z radikální organizace a zdržet se násilí, ale přesto si zachovat radikální názory. Souhrnně je tedy deradikalizace proces změny systému přesvědčení jedince, odmítnutí extremistické ideologie a přijetí nových hodnot hlavního proudu.

Za tímto účelem poskytují adekvátně vzdělaní odborníci a pověřeni odborníci ze státních institucí nejen rady a podporu lidem, kteří se chtějí distancovat od extremistických skupin, ale i lidem z jejich okolí. Mezi tyto odborníky patří

⁶⁴ WIKTOROWICZ, Quintan. Anatomy of the Salafi Movement. Studies in Conflict. *Taylor&Francis Online*. [online]. 2006 [cit. 5.2.2022]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10576100500497004>.

například specialisté na sociální práci a psychologii, metodikové prevence na školách, probační pracovníci a odborníci oblasti adiktologie i teologicky školení odborníci. V případě potřeby mohou být zapojeni další aktéři, jako jsou úřady pro ochranu mládeže nebo další bezpečnostní orgány. Ti pak svými odbornými znalostmi podporují deradikalizační techniky.

Deradikalizace navíc hraje důležitou roli v různých směrech mezinárodní spolupráce v úsilí partnerů zapojených do boje proti extremismu a terorismu, například v rámci Organizace spojených národů, Rady Evropy nebo nadnárodních iniciativ, jako je mezinárodní koalice bojující proti tzv. Islámskému státu nebo Global Counter-Terrorism Forum. Především na úrovni EU se v posledních letech vytvořily formáty, které podporují výměnu zkušeností mezi politikou, praxí a vědou, konkrétně např. Radicalization Awareness Network (RAN), Network of Prevent Policy Makers nebo EU Steering Board on Radicalization.⁶⁵

1.4.1 Deradikalizace islamistických extremistů

Deradikalizace může být obzvláště obtížná pro islámské extremisty, protože jsou motivováni ideologií, která má kořeny v jednom z hlavních světových náboženství. Principy islamismu jsou považovány za náboženské závazky, neboť odmítají oddělení náboženské autority od státní moci. Islamisté usilují o zavedení určité verze islámské politické a právní struktury. V tomto kontextu zahrnuje islamistická radikalizace přijetí přesvědčení, že pro znovuvytvoření islámského státu musejí muslimové nejen dodržovat přísný salafistický nebo ultrakonzervativní výklad islámu, ale také vést džihád, definovaný jako ozbrojený boj proti nepřítelům islámu, včetně nemuslimských národů a současných vládců muslimských států, kteří nahradili Boží autoritu svou autoritou. Deradikalizace islamistů je proto definována jako proces odmítání tohoto přesvědčení, konkrétně přípustnosti použití násilí proti civilistům, exkomunikace muslimů,

⁶⁵ Bundesministerium des Innern und für Heimat. Deradikalisierung [online]. 2022 [cit. 5.2.2022]. Dostupné z: https://www.bmi.bund.de/DE/themen/sicherheit/extremismus/deradikalisierung/deradikalisierung-node.html;jsessionid=084A685177C3C967A279EF43C2C63313.1_cid364

kteří nevyznávají názory radikálů, a odporu k demokracii a pojetí občanských svobod, jak je v současnosti chápáno v demokratických společnostech.

2. Aktuální opatření anti-radikalizační politiky

Problematika boje proti radikalizaci, násilnému extremismu a terorismu je již více než 20 let velmi důležitým tématem v každé zemi evropského prostoru. Pro evropské orgány je nejznepokojivějším aspektem islamistické teroristické hrozby v Evropě zvyšující se míra extremismu v rámci velké a rostoucí muslimské diaspory v Evropě a odcizení muslimských komunit od jejich vlád a společnosti jako celku. Izolaci evropských muslimů dále umocňuje jejich koncentrace v etnických enklávách, nedostatek vzdělání a pracovních příležitostí. S migrační krizí se v evropských zemích zvýšil počet muslimů, kteří se snaží najít mír, bezpečí a šanci zapojit se do normálního života. Proces začlenění do systému rozdílných norem, náboženství, a především odlišných kultur v dané zemi není vždy snadný. Mezi migranty jsou často lidé, kterým pouhé podání žádosti o azyl nestačí. Jejich snaha prosazovat vlastní kulturu, náboženství, zvyky a tradice je pochopitelná, jde totiž o jakési spojení s vlastí. To je však možné pouze za předpokladu, že tyto snahy nebudou v rozporu s oprávněně chráněnými zájmy a principy evropských zemí, které by mohly svými radikálními kroky ohrozit.

Velký důraz je kladen na prevenci. Včasně rozpoznání problémů a jejich řešení však zahrnuje několik úrovní. Na jedné straně je cílem prevence zvýšit obecné povědomí o základních pravidlech demokratického ústavního státu, a posílit tím cílové skupiny proti projevům extremistických skupin. V případě potřeby je nutné zaměřit se na konkrétní skupiny, u nichž identifikujeme rizikové faktory. Na straně druhé zahrnuje prevence práci s lidmi, kteří jsou v procesu radikalizace nebo jsou již členy extremistických skupin. Cílem je umožnit těmto lidem ze zmíněných skupin vystoupit nebo se od extremistické ideologie alespoň distancovat.

2.1 Opatření Evropské unie proti radikalizaci

Přístup Evropské unie k boji proti radikalizaci předpokládá především boj s terorismem u jeho kořenů, a to prostřednictvím projektů, do kterých se zapojí širší okruh sociálních aktérů a místních autorit. Evropské vlády, stejně jako vlády většinově muslimských zemí, se snaží vypracovat strategie, jak čelit radikalizaci muslimského obyvatelstva. Na rozdíl od zemí s muslimskou většinou, kde programy proti radikalizaci a deradikalizační programy zahrnují významnou teologickou složku, však evropské vlády, a to i ty, které udržují spojení s oficiálními náboženskými komunitami, považují za obtížné nebo nemožné prosazovat v rámci svých programů proti radikalizaci určitý výklad islámu. Radikalizace v evropském prostoru je vnímána spíše v kontextu širšího sociálního problému integrace muslimských komunit na evropském kontinentu. Problém integrace spočívá především v nedostatečné ekonomické, sociální a politické participaci, ve vysoké míře nezaměstnanosti, v kriminalitě, fragmentaci měst a v dalších sociálních neduzích. Zastřešující a podpůrnou funkci zastává ve vztahu ke všem členským státům Evropská unie. Ta svými opatřeními podporuje členské státy při řešení problému radikalizace.

Rok 2001 byl předělem v historii evropské protiteroristické politiky. Terorismus a násilná radikalizace se staly hlavními obavami EU a jejích členských států. Přestože bylo vnímání teroristické hrozby se po 11. září v EU stále více sdílené, soudržnější protiteroristická politika EU se zformovala teprve v letech 2004 až 2005. Až bombové útoky v Madridu a Londýně přiměly EU k opravdovému rozvoji iniciativ k lepšímu pochopení základních příčin terorismu, což vedlo k důležité změně ve vnímání terorismu. První krokem bylo v roce 2005 přijetí **Strategie EU pro boj s terorismem**, v němž se EU zavazuje k celosvětovému boji proti terorismu, přičemž bude respektovat lidská práva a umožní svým občanům žít v prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Pro účinný boj proti terorismu se strategie zaměřuje na čtyři pilíře:

- prevence – předcházení a řešení příčin radikalizace a náboru teroristů,
- ochrana – ochrana občanů a infrastruktury a snížení zranitelnosti vůči útokům,

- pronásledování – trestněprávní reakce, postavení teroristů před soud,
- reakce – minimalizace následků teroristických útoků.⁶⁶

Jedním z nejzásadnějších počínů ohledně předcházení radikalizaci bylo zřízení **Sítě pro zvyšování povědomí o radikalizaci** (Radicalization Awareness Network, síť RAN) v roce 2011. Cílem sítě RAN je sdružování odborníků ze všech zemí EU, za účelem vyvíjení postupů pro předcházení radikalizaci, zároveň jim RAN nabízí možnost získat dovednosti, které k řešení a k předcházení radikalizaci potřebují.

Po útocích na Charlie Hebdo v roce 2015 navrhla Komise ve svém Evropském programu pro bezpečnost zřídit **Evropské centrum pro boj proti terorismu** (European Counter Terrorism Centre) s cílem zlepšit výměnu informací a zajistit operativní podporu vyšetřovatelům členských států. V reakci na tyto výzvy, vytvořil Europol v lednu 2016 Evropské centrum pro boj proti terorismu, operační středisko a centrum odborných znalostí, které odráží rostoucí potřebu EU posílit svou reakci na terorismus. Evropské centrum pro boj proti terorismu bylo navrženo jako centrální uzel v Evropské unii v boji proti terorismu, zaměřující se na:

- poskytování operativní podpory na žádost členského státu EU o vyšetřování,
- boj proti zahraničním bojovníkům,
- sdílení zpravodajských informací a odborných znalostí o financování terorismu prostřednictvím programu pro sledování financování terorismu (Terrorist Finance Tracking Programme),
- online teroristickou a extremistickou propagandu prostřednictvím jednotky EU IRU (European Union Internet Referral Unit),
- nelegální obchod se zbraněmi,
- mezinárodní spolupráci mezi protiteroristickými orgány.⁶⁷

⁶⁶ Rada Evropské unie. Strategie EU pro boj proti terorismu. [online]. 2005 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=CS&f=ST%2014469%202005%20REV%204>

⁶⁷ European Counter Terrorism Centre. Europol. [online]. 2022 [cit. 20.2.2022]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>

Rok 2020 přinesl dva milníky v rozvoji evropské antiradikalizační politiky. V červenci 2020 přijala Evropská komise novou **Strategii bezpečnostní unie EU** na období 2020 až 2025. Obsahově se zabývá problematikou od boje proti terorismu a organizované trestné činnosti přes prevenci a odhalování hybridních hrozeb a zvyšování odolnosti kritické infrastruktury až po podporu kybernetické bezpečnosti a podporu výzkumu. Tato strategie stanovuje nástroje a opatření, která mají být vyvinuta během pětiletého období za účelem zajištění bezpečnosti jak ve fyzickém, tak i v digitálním prostředí. Strategie rovněž oznamuje přijetí nového programu boje proti terorismu pro EU spolu s obnovenými opatřeními k předcházení radikalizaci a boji proti ní.⁶⁸

Program boje proti terorismu pro EU přijala v prosinci 2020 Evropská komise v návaznosti na vydání nové Strategie bezpečnostní unie EU. Jedná se o jeden z výstupů v oblasti vnitřní bezpečnosti, která tvoří základní součást zmiňované strategie. Program určuje další postup v boji proti terorismu na úrovni EU a zaměřuje se na lepší předvídání, prevenci, ochranu a reakci na teroristické hrozby. V oblasti prevence, která hraje jednu z klíčových rolí v potírání terorismu a vzrůstající radikalizace, je nutné se zaměřit na řešení radikalizace a teroristického obsahu v online prostoru. Působení místních aktérů pro odolnější komunity může taktéž vést k redukci radikalizačních procesů. Komise podporuje místní koordinátory prevence prostřednictvím sítě pro zvyšování povědomí o radikalizaci. Procesy radikalizace je třeba odhalit co nejdříve, aby bylo možné včas realizovat opatření k odpojení. Zde EU se snaží posílit svou činnost ve třech klíčových oblastech: vězeňství, rehabilitace a reintegrace.⁶⁹

⁶⁸ European Commission. EU Security Union Strategy [online]. 2020 [cit. 20.2.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605&from=EN>

⁶⁹ European Commission. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. [online]. 2020 [cit. 20.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-12/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf

2.2 Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci

Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci – praktičtí odborníci (Radicalisation Awareness Network Practitioners, dále jen síť RAN) lze považovat za hlavního aktéra při zjišťování činností na evropské úrovni s cílem zlepšit povědomí, znalosti a dovednosti v různých oblastech, které přispívají k preventivní dimenzi – porozumění radikalizaci a násilnému extremismu. Současně je schopna zajistit sledování bezpečnostních cílů EU a fungovat jako síť pro výměnu zkušeností, shromažďování osvědčených postupů a nabízení školení těm, kdo zasahují v první linii. Od svého založení Evropskou komisí v roce 2011 spojila síť RAN více než 6 000 odborníků, kteří společně zastupují všechny členské státy EU. Evropská komise se současně podílí na jejím financování.

Síť RAN přispívá prostřednictvím svých iniciativ zásadním způsobem k nastínění preventivního přístupu k radikalizaci a násilnému extremismu na úrovni EU. Jejím posláním je propojení praktiků, působících v přední linii, kteří denně pracují jak s těmi, kteří jsou náchylní k radikalizaci, tak i s těmi, kteří již byli radikalizováni. Jedná se o zástupce z řad občanské společnosti, sociálních pracovníků, pracovníků s mládeží, učitelů či zdravotníků. RAN se dále zaměřuje na podporu nevládních organizací, místních úřadů a orgánů činných v trestním řízení, jejichž cílem je rovněž potírání radikalizace či opětovné začlenění extremistů do společnosti. Stejnými cíli je vyměňovat si znalosti, zkušenosti z první ruky a přístupy směřující k vytvoření těch nejlepších doporučení a vhodných praktických nástrojů, jež by přispěly k prevenci a redukci radikalizace a k boji proti násilnému extremismu ve všech jeho formách.

Ačkoliv je nutné chápat radikalizaci vždy jako komplexní, vysoce individualizovaný proces, přece jen existují určité společné rysy, jejichž poznání může do jisté míry pomoci v hledání odpovědí na otázku, jak tomuto fenoménu čelit. Identifikace těchto vlastností patří mezi nejdůležitější úkoly prováděné odborníky RAN. Je také velmi důležité zabývat se každým odlišným typem procesu radikalizace a jeho specifickými podmínkami, zkoumat různé hnací síly,

push a pull faktory či další okolnosti. Přístup sítě RAN k účinnému řešení radikalizace lze definovat následujícími čtyřmi základními principy:

- Zapojení a školení odborníků z první linie jako prvního profesionálního kontaktního místa pro jednotlivce ohrožené radikalizací nebo v úzkém kontaktu s již radikalizovanými jednotlivci.
- Prevence: Je klíčové investovat do intervencí, které jsou zaměřeny na odstranění živné půdy pro radikalizaci, aby se těmto procesům zabránilo nebo aby byly co nejdříve zastaveny, a to s ohledem na push a pull faktory a další faktory, které k tomuto zapojení přispívají.
- Klíčem je multiinstitucionální přístup, který kombinuje vymáhání práva, místní úřady a organizace profesionální péče, stejně jako zástupce nevládních organizací a komunit.
- Přístupy šité na míru místním podmínkám. Obzvláště relevantní je známá premisa „jeden model nevyhovuje všem“. Každý proces je jiný, a proto je tak důležité porozumět pozadí jednání jednotlivců, jejich křivdám, motivacím, obavám, frustracím atd., abychom byli schopni vyvinout vhodnou intervenci. Kromě vnitřních faktorů je pro poskytování účinné podpory třeba vzít v úvahu i vnější faktory, jako je sociální prostředí jedince a další místní okolnosti.⁷⁰

Síť RAN je utvářena devíti tematickými pracovními skupinami, které vede řídicí výbor (Steering Committee). Řídicí výbor zahrnuje vedoucí pracovních skupin a vedoucí expertního centra RAN Centre of Excellence, které působí při Evropské komisi. Hlavní funkce RAN Centre of Excellence je propojení, rozvoj a šíření odborných znalostí. Koordinuje celý projekt RAN, řídí pracovní skupiny a podporuje pracovní dialog mezi nimi. Jak již bylo uvedeno, pracovní skupiny RAN se zaměřují na různé oblasti:

⁷⁰ ALIA, Maria Lozano. A Closer Look at the Radicalization Awareness Network. *European Eye on Radicalization*. [online]. 2019 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: <https://eeradicalization.com/a-closer-look-at-the-radicalization-awareness-network/>

- **Pracovní skupina pro komunikaci** zajišťuje online i offline komunikaci, týkající se alternativních způsobů a možností, jak čelit šíření extremistických myšlenek.
- **Pracovní skupina pro vzdělávání** se zaměřuje na potřebu lépe vědomostně vybavit učitele a pracovníky s mládeží, s cílem podpořit je v jejich roli při předcházení radikalizaci. Jedním z jejich zásadních úkolů je zajistit, aby všichni studenti zažili principy demokracii, a díky tomu porozuměli demokratickým a společenským hodnotám při vytváření své vlastní identity ve společnosti.
- **Rehabilitační pracovní skupina** si klade za cíl sdružit odborníky v rámci plánu rehabilitace.
- **Pracovní skupina LOCAL** má za úkol sdružovat místní úřady odpovědné za koordinaci odborníků na místní úrovni, a organizovat jejich činnost. Jde o zásadní propojení nevládních organizací, občanské společnosti, škol a policie na jedné straně a národní vlády na straně druhé.
- **Pracovní skupina pro vězeňské a probační pracovníky** sdružuje odborníky z vězeňského a probačního sektoru, jako je vězeňský personál, ředitelé, psychiatři, kaplani a další. Zaměřuje se na podporu těchto praktikujících, kteří hrají roli v prevenci radikalizace. Skupina si vyměňuje nápady, osvědčené postupy, kontakty a poznatky za účelem formulování doporučení pro tvorbu politik.
- **Pracovní skupina pro policii a bezpečnostní složky** se snaží identifikovat efektivnější policejní přístupy, který jsou dostatečně flexibilní, aby byly následně sdíleny mezi policejními složkami v členských státech EU.
- **Pracovní skupina pro oběti a přeživší** terorismu, jejímž cílem je udržovat síť organizací starajících se o oběti a přeživší terorismu a každoročně pořádat vzpomínkové obřady. Kromě toho se snaží předávat zkušenosti a názory obětí terorismu v rámci preventivních snah zaměřených v boji proti násilné radikalizaci.

- **Pracovní skupina pro duševní zdraví** se zaměřuje na zvyšování informovanosti ve zdravotnictví a pomáhá vytvořit efektivní síť zdravotnických pracovníků napříč členskými státy EU.
- **Pracovní skupina pro rodiny, komunity a sociální péči** si klade za cíl hrát důležitou roli v prevenci násilného extremismu. Klíčovými výzvami pro tento sektor je interpretovat známky radikalizace a pomáhat jednotlivcům, kteří by mohli být radikalizací ohroženi.⁷¹

Vzhledem k tomu, že RAN slouží jako podpůrná zastřešující síť za účelem spojit činnosti, výzkum a schůzky pracovních skupin, které pod záštitou RAN provádějí praktici v první linii přispívající svými odbornými znalostmi a zkušenostmi, bylo navrženo několik nástrojů pro syntézu těchto znalostí zdola nahoru a jejich poskytování přístupným a snadným způsobem potřebnému publiku. Jedním z nejdůležitějších výstupů sítě RAN je sborník přístupů a postupů (RAN Collection of Approaches and Practices).⁷² Představuje sbírku sedmi základních přístupů v oblasti prevence radikalizace, přičemž každý z nich je ilustrován řadou získaných zkušeností a vybranými postupy a projekty. Sborník by měl být považován za praktický, vyvíjející se a rostoucí nástroj, z něhož mohou odborníci z praxe, a z první linie a tvůrci politik čerpat inspiraci, nacházet příklady přizpůsobitelné jejich místnímu a specifickému kontextu a identifikovat protějšky pro výměnu zkušeností s prevencí.

2.2.1 Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci – podpora politik

Novým prvkem sítě RAN se v ledna roku 2021 stala instituce podporující RAN v oblasti politiky (RAN Policy Support). Podporuje Evropskou komisi při usnadňování výměn mezi tvůrci politik v celé EU, zejména prováděním klíčových politických priorit na úrovni EU. Patří mezi ně Strategie bezpečnostní unie EU, Program EU pro boj proti terorismu a každoroční strategické směry

⁷¹ European Commission: Migration and Home Affairs. Radicalisation Awareness Network Topics and Working Groups [online]. 2022 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/topics-and-working-groups_en

⁷² European Commission: Migration and Home Affairs. Radicalisation Awareness Network. Collection Approaches and Practices [online]. 2019 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-05/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf

v koordinovaném přístupu EU k prevenci radikalizace přijaté členskými státy EU. Členské státy EU využívají služeb RAN Policy Support k podpoře při tvorbě politikv oblasti prevence a boje proti násilnému extremismu.

RAN Policy Support propojuje členy z veřejného i soukromého sektoru, think-tanky, akademické obce a organizace občanské společnosti, aby tvůrcům politik poskytovali nejlepší dostupné informace a analýzy z oblasti prevence radikalizace a boje proti násilnému extremismu a týkající se a dalších souvisejících témat. Tato rozsáhlá síť umožňuje výměnu většího množství informací a doplňujících výzkumných zjištění s cílem účinně informovat proces tvorby politik v rámci EU i mimo ni. Předmětem zájmu RAN Policy Support jsou především následující oblasti:

- násilné extremistické ideologie (online i offline),
- polarizace v místních komunitách,
- vedení zahraničních teroristických bojovníků a jejich rodin,
- radikalizace ve věznicích,
- rehabilitace bývalých pachatelů.⁷³

Svým působením se současně zavazuje informovat tvůrce politik prostřednictvím údajů a analýz podložených důkazy ve výše zmíněných prioritních oblastech, definovaných členskými státy.

⁷³ European Commission: Migration and Home Affairs RAN Policy Support. [online]. 2022 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/ran-policy-support_en

3. Přístupy vybraných zemí EU k prevenci radikalizace a k deradikalizaci

Vzrůstající počty radikalizovaných osob, ovlivněné politickou či náboženskou ideologií ve spojitosti s terorismem, jsou stále aktuální bezpečnostní hrozbou pro celý svět. V předchozích letech se evropské státy potýkaly převážně s problémy navracejících se zahraničních bojovníků, kteří se připojili k džihádistickým extremistům v Sýrii nebo v Iráku, a tzv. osamělých útočníků či místních skupin inspirovaných radikální islámskou ideologií. V posledních dvou letech se valná většina radikálů a extremistů kvůli celosvětové pandemii nemoci covid-19 přesunula do internetového prostředí, kde své vyhraněné myšlenky mohli propagovat i nadále. Evropské státy se však stále snaží aktivně přistupovat k těmto bezpečnostním výzvám, a to ve formě radikalizačních opatření různého typu. Autorka se v následující kapitole zaměří na antiradikalizační politiku dvou vybraných zemí Evropské unie – Belgie a Spolkové republiky Německo. Popíše přístup anti-radikalizačních politik obou zemí a dále se zaměření na prevenci radikalizace a deradikalizaci v prostředí věznic.

3.1 Belgie

Belgie představuje jeden z nejdůležitějších příkladů problematiky islamistické radikalizace a extremismu v Evropě. V posledních letech se ocitla v centru evropského zájmu o toto téma, a to jak v souvislosti s teroristickými útoky na jejím území, tak i s cestami jejích státních příslušníků do zahraničí, kde bojují za nábožensky motivované skupiny a cíle. Zároveň se v oblasti radikalizace jedná o zemi několika prvenství: Jako první také nastolila otázku fenoménu mladých zahraničních bojovníků na úrovni EU a jako první čelila útoku vracejícího se zahraničního bojovníka. Vracející se zahraniční bojovníci představují pro Belgii a její sousedy vskutku smrtelnou hrozbu. Přestože zahraniční bojovníci začali do Sýrie odcházet už v roce 2012, nebyla jim zpočátku věnována žádná zvláštní pozornost, neboť zahraniční bojovníci odcházeli již dříve do jiných konfliktů. Počty však následně nebyvale rostly a Belgie byla první zemí, která tuto problematiku

otevřela na evropské úrovni. Povědomí o tomto začínajícím nebezpečí se však omezovalo v podstatě na zpravodajské služby. První vlna navrátilců odstartovala v letech 2013-2014 počty dalších případů, které zapříčinily i to, že se Belgie stala jednou ze zemí s nejvyšším počtem vracejících se bojovníků ISIS v Evropě.⁷⁴ Mezinárodně nejznámějším místem džihádistické radikalizace po teroristických útocích v listopadu 2015 v Paříži a v březnu 2016 v Bruselu se stal Molenbeek jedno z předměstí Bruselu. Hlavní násilnou extremistickou skupinou zde byla militantní džihádistická skupina Sharia4Belgium, která poskytnutím džihádistické infrastruktury inspirovala další skupiny k radikalizaci. Teroristické útoky v Bruselu zároveň přiměly vládu, aby si vzala zpět Velkou mešitu v Bruselu. Mešita byla od roku 1967 bezplatně pronajata Saúdské Arábii, ale belgická vláda nedávno pronájem vypověděla kvůli obavám, že mešita propaguje radikální formy salafismu, a také v rámci snahy ukončit zahraniční vliv na výuku a kázání islámu v Belgii.⁷⁵

Kromě toho, že Belgie v posledních letech čelila domácím násilným teroristickým útokům, zde byly dlouhodobě odhalovány sítě napojené na teroristické aktivity v jiných evropských zemích. Některé problémy se zdají být podobné jako v jiných západoevropských státech, svou roli zde hrají špatné socioekonomické ukazatele a diskriminace. Ačkoliv byla právní a institucionální infrastruktura po útocích výrazně posílena a rozšířena, stálý problém pro Belgii představuje složitá vládní struktura. Belgie se neustále potýká s problémy při zajišťování hladkého fungování spolupráce mezi federální a regionální úrovní z důvodu roztržitosti a přenesených pravomocí. Oficiálně se v Belgii uplatňuje holistický a integrovaný přístup na národní úrovni, avšak složitost regionální

⁷⁴ RENARD, Thomas. COOLSAET, Rik. Foreign Policy Essay: Reassessing Belgium's 'Failed' Counterterrorism Policy. *Hard National Security Choices* [online]. 2018 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.lawfareblog.com/reassessing-belgiums-failed-counterterrorism-policy>

⁷⁵ ROEX, Ineke. VERMEULEN, Floris. Pre-emptive Measures Against Radicalisation and Local Partnerships in Antwerp. In *Radicalisation in Belgium and the Netherlands: Critical Perspectives on Violence and Security*. Edited by Nadia Fadil, Martijn de Koning and Francesco Ragazzi, London: *I.B. Taurus*, pp.131-167. [online]. 2019 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bloomsbury.com/uk/radicalization-in-belgium-and-the-netherlands-9781784538897/>

a institucionální struktury přináší značné problémy i při řešení náboženské radikalizace.⁷⁶

3.1.1 Anti-radikalizační politika na národní úrovni

Před rokem 2010 uplatňovala Belgie méně bezpečnostně orientovaný a opatrnější přístup k řešení terorismu, a snažila se vyhnout stigmatizaci menšinových populací. Tento přístup se vyznačoval empatií a přístupem zdola nahoru. Po útocích v Paříži a Bruselu však došlo ke změně paradigmatu a byl zaveden rozsáhlejší, integrovanější a na bezpečnost zaměřený přístup. Co se týče institucionálních reakcí a opatření, koordinovanější vládní opatření začala být uplatňována po 11. září 2001, kdy byl v roce 2002 vytvořen **Plán mešit** (Plan M), který se zaměřoval na radikalizaci džihádistů.

V roce 2005 byl vytvořen **Akční plán proti radikalismu** (Actieplan Radicalisme) neboli Plán R, který nahradil Plán M a byl od té doby různě revidován. Akční plán boje proti radikalismu je plánem přístupu, který se snaží co nejvíce omezit rozvoj radikalismu a extremismu v belgické společnosti. Metodou k dosažení tohoto cíle je integrovaná spolupráce různých veřejných služeb, při zmapování jednotlivců a skupin s radikalizujícím vlivem na své okolí a při snižování vlivu faktorů, které radikalizaci způsobují. Součástí širšího zaměření této metody je stanovení správné rovnováhy mezi preventivním a represivním přístupem. Tu má v klíčové kompetenci převážně jak civilní **Státní bezpečnostní služba** (Sûreté), tak vojenská zpravodajská služba – Generální zpravodajská a bezpečnostní služba ozbrojených sil. Sûreté se v uplynulých letech stále více zabývala radikálními projevy, které rekrutovaly mladé Belgičany druhé a třetí generace, včetně organizací Sharia4Belgium. Akční plán R byl v roce 2017 aktualizován a rozšířen o polarizaci. Důsledkem struktury belgických deradikalizačních politik, které jsou více orientovány zdola nahoru, bylo přijímání

⁷⁶ SEALY, Thomas. MODOOD, Tarig. Radicalisation and Resilience Case Study Belgium. *GREASE. Univerzity of Bristol*. [online]. 2020 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: http://grease.eui.eu/wp-content/uploads/sites/8/2021/01/WP4-Report_Belgium.pdf

a provádění těchto politik a programů proměnlivé, a to v závislosti na místních podmínkách.⁷⁷

Celková strategie je řízena z federální úrovně, přičemž bezpečnost a vnitřní věci a spravedlnost spadají pod federální vládu, ale každý region má také svůj vlastní podobný plán, který je prováděn koordinovaně. V roce 2015 zřídil vlámský parlament vlastní výbor – **Výbor pro boj proti násilné radikalizaci** (the Committee for Combatting Violent Radicalisation).⁷⁸ Valonsko-bruselská federace vytvořila dvě služby: **Centrum podpory a zdrojů** (CREA), které má na starosti podporu a školení regionálních poskytovatelů služeb a **Centrum pomoci a podpory pro všechny, kterých se týká extremismus a násilný radikalismus** (CAPREV). Obě služby jsou zřízené na podporu mladých lidí a dospělých, kteří se radikalizovali, s využitím odborníků z několika oblastí a se zaměřením na odloučení a reintegraci. CAPREV provozuje důvěrnou horkou linku pro osoby, které se obávají radikalizace, například pro rodinné příslušníky, a nabízí jim podporu a poradenství. V roce 2015 byla vytvořena síť odborníků na islám, která nabízí alternativu k radikálnímu islámu a zabývá se ideologickým aspektem s ním spojeným.⁷⁹

Teroristické útoky v Bruselu v roce 2016 byly zlomovým bodem v belgickém přístupu k eliminaci mezinárodního terorismu. Po těchto útocích vláda zintenzivnila úsilí o zavedení soudržnějšího a provázanějšího přístupu, který nahradil improvizovaný přístup předchozích let a zavedla řadu nových protiteroristických opatření. Belgické orgány posílily právní, institucionální a operační rámec pro boj proti terorismu a zároveň zachovaly komplexní přístup při prevenci a potírání tohoto jevu. Byla zřízena Národní bezpečnostní rada, v jejímž čele stojí předseda vlády a která koordinuje celkový postup zpravodajských služeb. Klíčovou součástí opatření bylo již v rámci Plánu R zřízení

⁷⁷ ANDRE, Virginie. Addressing the New Landscape of Terrorism: Towards formulating actionable response, *Conference Report*. [online]. 2017 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.voxpol.eu/download/report/NEW-LANDSCAPE-OF-TERRORISM-BKK-REPORT.pdf>

⁷⁸ KUSTERMANS, Jorg. Dealing with Radicalisation: Four Reflections on Flemish Radicalisation Policy, *Flemish Peace Institute*. [online]. 2015 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: https://vlaamsvredesinstituut.eu/wp-content/uploads/2019/07/dealing_with_radicalization.pdf

⁷⁹ ANDRE, Virginie. Addressing the New Landscape of Terrorism: Towards formulating actionable response, *Conference Report*. [online]. 2017 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.voxpol.eu/download/report/NEW-LANDSCAPE-OF-TERRORISM-BKK-REPORT.pdf>

Národní operační skupiny a také místních operačních skupin, na které dohlíží **Koordinační jednotka pro hodnocení hrozeb** (The Coordination Unit for Threat Analysis – CUTA) s cílem integrovat spolupráci mezi různými veřejnými službami na různých úrovních. Dalším opatřením bylo vytvoření jednotné databáze (The Common Database – CDB), která obsahuje jména všech známých extremistů a teroristů z Belgie. Tento vývoj vedl jak k posílení vertikálního rozměru pro lepší koordinaci mezi federální, regionální a komunální úrovní, tak rozměru horizontálního, který znamenal rozšíření zapojených subjektů občanské společnosti.⁸⁰

Současný přístup se snaží být holističtější, v souladu s vývojem v jiných evropských zemích a se soudržnějším evropským přístupem na úrovni EU, ale je také přístupem postaveným na prosazování trestního práva. Od roku 2015 zavedla federální vláda balíček 30 protiteroristických opatření. V roce 2017 byl vyhlášen nový soubor 28 opatření v oblasti bezpečnosti, z nichž některá mají zvláštní význam v boji proti terorismu. Patří k nim mimo jiné nový teroristický trestný čin související s cestováním do zahraničí za účelem terorismu, rozšíření případů, kdy lze odebrat belgické státní občanství, navýšení rozpočtu na bezpečnost se zaměřením na opatření proti terorismu, rozšíření sledovacích technik, zpřísnění ochrany hranic a usnadnění rušení neuznaných modliteben v případě obav z radikalizace.⁸¹

Od roku 2021 nahrazuje **Strategie TER** (The Strategic Note Extremism and Terrorism – Strategy TER) přechodí Akční plán proti radikalismu, který se primárně zaměřoval na represivní a bezpečnostní přístup. Postupně se však ukázalo, že to nestačí. Původní Plán R se rozvinul do plánu pro multidisciplinární přístup s artikulací na všech úrovních belgické politiky a úzkou spoluprací mezi všemi zúčastněnými aktéry. Nová strategie také oficiálně zahrnuje regiony

⁸⁰ ANDRE, Virginie. Addressing the New Landscape of Terrorism: Towards formulating actionable response, *Conference Report*. [online]. 2017 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.voxpol.eu/download/report/NEW-LANDSCAPE-OF-TERRORISM-BKK-REPORT.pdf>

⁸¹ SERON, Vincent. ANDRÉ Sophie. '30 measures against terrorism: penal populism between expected efficiency and potential collateral damage'. In Thomas Renard (ed) Counterterrorism in Belgium: Key Challenges and Policy Options, *Egmont Paper* 89, pp.10-22. [online]. 2016 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/214148/1/Egmont-Paper-89_OFFICIAL-FINAL.pdf

a komunity, důležité partnery v multiagentním přístupu. Dává všem partnerům větší prostor pro řešení všech forem extremismu a terorismu, ať už náboženského, ideologického nebo jinak inspirovaného, a to rovným způsobem a za použití společného rámce a společné strategie.⁸²

3.1.2 Prevence

V boji proti radikalizaci jsou represivní opatření nezbytná, ale nikoliv vždy dostačující. Je také třeba přijmout preventivní opatření k řešení základních příčin tohoto procesu a k posílení odolnosti osob ohrožených radikalizací. V případě preventivní činnosti proti radikalizaci, hraje místní úroveň důležitou roli, neboť aspekty radikalizace, extremismu a terorismu jsou v každém belgickém městě určovány místním kontextem, sociálními a psychologickými proměnnými a skupinovou dynamikou. Místní orgány mají díky své blízkosti k občanům strategické postavení pro provádění těchto preventivních opatření a pro mobilizaci všech příslušných místních aktérů. V tomto ohledu je velmi nápomocný projekt pod názvem **Radix Team**, který je společně s projekty **BOUNCE** a **Podpora rodiny** řízen Generálním ředitelstvím pro bezpečnost a prevenci a finančně podporován Evropskou Unií.

Projekt Radix Team od roku 2019 navazuje na tříletý projekt Mobile Team. Celkový tým původního projektu se rozšířil a vyvinul do nového konceptu Radix Team, který je nadále součástí podpory měst a obcí při realizaci jejich bezpečnostní a preventivní politiky. Jeho cílem je podporovat města a obce v prevenci radikalismu poskytováním dočasné pomoci multidisciplinárního týmu. Členové týmu nabízejí podporu při vytváření politiky prevence, přístupu a následných opatření a při rozvoji konkrétních iniciativ. Tato podpora se může zaměřit na mnoho aspektů prevence radikalizace jako je informovanost a porozumění tomuto jevu.⁸³

⁸² The Coordination Unit for Threat Analysis. The Strategic Note Extremism and Terrorism [online]. 2021 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://ocad.belgium.be/wp-content/uploads/2021/09/Note-strategique-Extremisme-et-Terrorisme.pdf>

⁸³ Sécurité & Prévention fait partie du Service public fédéral Intérieur. Radix Team: l'évolution de la Mobile Team. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.besafe.be/fr/themes-de-securite/radicalisme/radix-team-levolution-de-la-mobile-team>

Projekt BOUNCE je tréninkový program odolnosti pro mladé lidi. Nástroje poskytované v rámci tohoto školení se soustřeďují na prevenci radikalizace a zaměřují se na mladé lidi (BOUNCE young), rodiče (BOUNCE along) a pracovníky v první linii (BOUNCE up). BOUNCE young je tréninkový program odolnosti pro mladé. Kombinací různých aktivit a jejich reflexí se snaží u mladých lidí posilovat aspekty odolnosti, neboť zdravá a silná odolnost je prokázaným ochranným faktorem v prevenci radikalizace. BOUNCE along je nástroj pro zvyšování povědomí rodičů a pracovníků v první linii. Tento nástroj poskytuje tipy, postřehy a praktická cvičení pro dospělé v sociálním prostředí mládeže. BOUNCE up je nástroj vzdělávání školitelů pro pracovníky v první linii. Tento nástroj je instruuje, jak pracovat s tréninkovým programem odolnosti mladých lidí.⁸⁴

Cílem projektu Podpora rodin je bojovat proti násilné radikalizaci v Belgii prostřednictvím podpory rodin mladých lidí, kteří se radikalizují nebo jsou radikalizací ohroženi. Jedná se o projekt, zapojující do boje proti radikalizaci rodiny, neboť ty byly vždy považovány za faktor chránící proti radikalizaci. Konkrétně se tento projekt zaměřuje na realizaci koordinovaného politického modelu, který spojuje tvůrce politik a odborníky z praxe na národní úrovni s cílem vytvořit rámec pro model podpory rodin v Belgii, založený na faktech. Konkrétními cíli projektu jsou vytvoření národní sítě, zmapování stávajících postupů podpory rodin v Belgii, zajištění školení pro pracovníky v první linii, vytvoření platformy odborníků a vypracování příručky osvědčených postupů.⁸⁵

V Belgii však funguje mnohem větší škála programů a projektů, a to jak státní úrovni, tak i projektů nestátních. Jejich iniciativy jsou situovány do všech úrovní prevence, tedy do úrovně primární, sekundární i terciární prevence. Jsou součástí kontinuální prevence, která začíná u obecné populace, zaměřuje se

⁸⁴ Sécurité & Prévention fait partie du Service public fédéral Intérieur. BOUNCE-outils de résilience. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.besafe.be/fr/themes-de-securite/radicalisme/bounce-outils-de-resilience>

⁸⁵ Sécurité & Prévention fait partie du Service public fédéral Intérieur. Le projet Family Support. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.besafe.be/fr/themes-de-securite/radicalisme/family-support>

na zranitelné osoby a končí u osob, které jsou v procesu radikalizace (nebo se již radikalizovaly).

3.1.3 Deradikalizace v belgických věznicích

Věznice jsou považovány za potenciální živnou půdu pro radikalizaci a nábor nových členů, neboť vězni jsou vzhledem ke svému původu a kontextu zranitelnější vůči radikálnímu myšlení. Belgie dlouhé roky nepřijala žádnou zvláštní politiku pro řešení terorismu a radikalizace ve věznicích. V důsledku toho existuje jen málo informací o možných případech náboru nebo radikalizace v prvních deseti letech 21. století. Přestože bylo vězeňství v Akčním plánu R z roku 2006 označeno za prioritní osu intervence, vedlo to jen drobným opatřením nebo iniciativám. Ke změně došlo až v roce 2015. Tento rok byl pro boj proti terorismu v Belgii skutečně přelomový. Vnímání bezpečnostních hrozeb terorismu zásadně změnilo dva stěžejní incidenty, a to květnový útok na bruselské židovské muzeum v roce 2014 a o rok později lednový policejní záťah proti teroristické buňce ve Verviers, který se odehrál pouze několik dní po střelbě na Charlie Hebdo. V důsledku těchto událostí bylo rozhodnuto o mnoha zákonech a politických opatřeních. Následovaly tři významné politické změny týkající se vězeňství. Za prvé přijala federální vláda v březnu 2015 **Akční plán proti radikalizaci ve věznicích**, který byl prvním svého druhu v zemi. Hlavními cíli této politiky je (1) zabránit radikalizaci zadržených osob a (2) vyvinout specializované sledování radikalizovaných osob během jejich zadržení. Plán zároveň zahrnuje deset bodů opatření se zaměřením na shromažďování a sdílení informací. Jedním z nejdůležitějších je posílení spolupráce s místní úrovní, federativními státy a Evropou.⁸⁶

Druhá změna byla realizována v rámci ústřední vězeňské správy, kde bylo vytvořeno specializované oddělení **CeIEx** (Cellule Extrémisme, dále jen CeIEx). Úkolem CeIEx je soustřeďovat všechny relevantní informace od zaměstnanců věznic a externích orgánů (policie, zpravodajské služby, státní zastupitelství), aby

⁸⁶ The federal Ministry of Justice Belgium. Action Plan against radicalisation in prison. [online]. 2015 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://justice.belgium.be/sites/default/files/downloads/Pland%27actionradicalisation-prison-EN.pdf>

se usnadnilo odhalování nebo vyhodnocování radikalizovaných vězňů a vydávání informovaných doporučení pro umístění a režim zadržování těchto vězňů. Během několika let se CelEx stal jedním ze základních kamenů belgického přístupu k radikalizaci ve věznicích. Vězni sledovaní vězeňskou správou v cele pro extremismus CelEx jsou rozděleni do pěti kategorií:

- kategorie A: odsouzení za terorismus (osoby odsouzené na základě teroristického trestného činu podle trestního zákoníku),
- kategorie B: asimilovaní teroristé (osoby, které byly buď odsouzeny v případě souvisejícím s terorismem, nebo jejichž chování jasně souvisí s násilným extremismem),
- kategorie C: terorističtí bojovníci (zahrnuje zahraniční bojovníky a domácí bojovníky),
- kategorie D: radikalizovaní (osoby odsouzené za trestné činy nesouvisející s terorismem, které však vykazují známky radikalizace),
- kategorie E: kazatelé nenávisti.⁸⁷

Třetí krok představuje vytvoření speciální jednotky CEGP, která byla vytvořena v polovině roku 2015 Státní bezpečnostní službou a která má na starosti shromažďování zpravodajských informací o extremismu ve věznicích. Může využívat všechny tradiční techniky sběru zpravodajských informací a předává relevantní informace dalším službám, jako je například právě CelEx.⁸⁸

Rehabilitace a reintegrace vězňů jsou pro belgické úřady klíčovým problémem. Obávají se například nové vlny násilného extremismu, kterou by mohli vyvolat propuštění odsouzení teroristé. V důsledku toho jsou vězni CelEx pro propuštění nadále kontrolováni. Často se jedná o podmíněčné propuštění zahrnující soubor podmínek, jež je třeba dodržovat, jako je například účast na odvykání či odpojování se od extremistické společnosti, deradikalizační programy nebo

⁸⁷ RENARD, Thomas. Extremist Offender Management in Belgium. *Egmont Institute*. In: *The International Centre for the Study of Radicalisation Extremist Offender Management in Europe: Country Reports*. London. [online]. 2020 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Extremist-Offender-Management-in-Europe-Country-Reports.pdf>

⁸⁸ Veiligheid van de Staat (VSSE), Rapport d'activité 2017-2018 [online]. 2018 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.vsse.be/sites/default/files/1-ra-fr-2018.pdf>

setkání s psychosociálními pracovníky či policií. Cílem probačních opatření je pomoci propuštěným pachatelům s opětovným začleněním do společnosti a zároveň poskytnout určité bezpečnostní záruky. Každý propuštěný pachatel teroristického trestného činu, ať už je v podmínce nebo ne, je nadále monitorován prostřednictvím kombinace bezpečnostních a sociálně-preventivních mechanismů. Na jedné straně jsou propuštění monitorováni individuálně prostřednictvím místních pracovních skupin, které sdružují zástupce bezpečnostních služeb (CUTA, zpravodajské služby a policie). Na druhou stranu mohou bývalí vězni využívat také sociálně-preventivní poradenství a podporu, a to buď na vlastní žádost, anebo v rámci probačních opatření.⁸⁹

Ačkoliv Akční plán boje proti radikalizaci ve věznicích uvádí deradikalizaci a odloučení jako dvě varianty, které je třeba realizovat, v praxi se většina úsilí zaměřuje k programům odpojení. V Belgii neexistují žádné oficiální deradikalizační programy jako takové, oproti tomu programy odloučení byly vyvinuty organizovanějším způsobem. V belgickém federálním kontextu je pomoc vězňům a jejich podpora, pod kterou programy odloučení spadají v kompetenci federativních subjektů, nikoliv federální vlády. Na nizozemsky mluvící straně pracují s odsouzenými za terorismus nebo zradikalizovanými vězni dva členové vlámské správy a další odborníci. Na francouzsky mluvící straně působí specifická instituce **CAPREV** (Centre d'Aide et de Prise en charge de toute personne concernée par les Extrémismes et Radicalismes Violents). Nizozemsky a francouzsky mluvícím vězňům tak mohou být poskytovány různé formy podpory. Oba přístupy však nabízejí dobrovolné programy šité na míru každému vězni, a to z multidisciplinárního hlediska (dotýkají se psychologické podpory, traumatu, individuální odolnosti, náboženství, profesních dovedností a reintegračních projektů) a z pohledu více agentur. V důsledku toho mohou programy odpoutání ve skutečnosti zahrnovat aspekty deradikalizace.

⁸⁹ RENARD, Thomas. Extremist Offender Management in Belgium. *Egmont Institute*. In: *The International Centre for the Study of Radicalisation Extremist Offender Management in Europe: Country Reports*. London. [online]. 2020 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Extremist-Offender-Management-in-Europe-Country-Reports.pdf>

3.2 Spolková republika Německo

Německo dlouho snášelo násilí ze strany různých forem extremismu včetně ultrapravice či krajní levice. Vzhledem k tomu, že je Německo součástí západního společenství států, představuje již déle než 20 let ohnisko islamistického terorismu. Zatímco v Madridu a Londýně již v letech 2004 a 2005 došlo k vážným útokům, Německo bylo útoků ještě několik let ušetřeno. Stejně jako v jiných zemích západní Evropy se i v Německu v posledních desetiletích zvýšil počet muslimů a viditelná přítomnost a význam islámu v politické i společenské oblasti. Během migrační krize zaznamenalo Německo zvýšený počet žadatelů o azyl z Blízkého východu a ze severní Afriky, a v letech 2015-2016 se stalo hlavní cílovou zemí pro uprchlíky na evropském kontinentu. Německo v roce 2016, na vrcholu uprchlické vlny zpracovalo přibližně 746 000 žádostí o azyl. V návaznosti na tento vzrůstající jev německé úřady varovaly, že žadatelé o azyl jsou ohroženi radikalizací ze strany domácích salafistických džihádistů. Kromě toho ISIS údajně využívala migrační trasy k pašování bojovníků do Německa a pracovala na rekrutování žadatelů o azyl do svých řad.⁹⁰ Rok 2016 byl rovněž poznamenán řadou nábožensky motivovaných teroristických útoků, které upozornily na rozvíjející se salafistické prostředí v zemi. Podle BfV salafistická scéna podporující násilí v roce 2020 čítala na 12 150 jedinců.⁹¹ Jednou ze známých džihádsko-salafistických skupin byla *Die Wahre Religion* (DWR), zakázaná v listopadu 2016 poté, co úřady zjistily, že 140 příznivců skupiny odešlo bojovat za ISIS v Sýrii a Iráku.⁹²

Souběžně s rozrůstající se komunitou islamistických radikalizovaných jedinců se však objevuje stále znepokojivější fenomén krajně pravicového extremismu,

⁹⁰ Counter Extremism Project. Germany: Extremism and Terrorism *Counter Extremism Project*. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.counterextremism.com/node/13513/printable/pdf>

⁹¹ Verfassungsschutzbericht, the yearly report of the Federal Office for the Protection of the Constitution (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV), 2020. Dostupné také z: https://www.verfassungsschutz.de/SharedDocs/publikationen/EN/reports-on-the-protection-of-the-constitution/2021-06-brief-summary-2020-report-on-the-protection-of-the-constitution.pdf?__blob=publicationFile&v=2

⁹² Verfassungsschutzbericht, the yearly report of the Federal Office for the Protection of the Constitution (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV), 2017

zaměřeného na náboženské menšiny. Náboženská rozmanitost a konkrétně muslimové jsou velkou částí obyvatelstva stále více vnímáni jako hrozba. Ve skutečnosti se zdá, že vztah Němců k nekřesťanským náboženstvím je nápadně horší než u ostatních Západoevropanů, přičemž politické strany projevují vůči muslimům otevřenou nedůvěrou, ne-li nepřátelství. Od října 2014 se země přehnala nová vlna krajně pravicové mobilizace proti islámu. Politicky z rozšíření islamofobních postojů těžila AfD (Alternativa pro Německo), založená v roce 2013.

3.2.1 Anti-radikalizační politika na národní úrovni

Německé chápání boje proti radikalizaci či boje proti terorismu zahrnuje tři hlavní složky: pozorování, represi a zásah. Protiteroristická legislativa byla výrazně posílena po 11. září 2001, kdy Německo přijalo reformy omezující práva náboženských a ideologických sdružení. V roce 2002 byl přijat komplexní protiteroristický zákon (*Terrorismusbekämpfungsgesetz*), který rozšířil pravomoci orgánů činných v trestním řízení a zpravodajských služeb, zejména pokud jde o dosah jejich sledování. Snahy o lepší koordinaci protiteroristických opatření vedly k tomu, že v roce 2004 vzniklo společné protiteroristické centrum *Gemeinsames Terrorismusabwehrzentrum*, které koordinovalo 40 vnitřních bezpečnostních agentur, zaměřujících se na identifikaci a neutralizaci hrozby džihádského terorismu. V roce 2012 následoval vznik společného záchytného centra pro extremismus a terorismus, který má kontrolovat pravicový, levicový a cizinecký extremismus. Hlavním aktérem odpovědným za sledování je *Verfassungsschutz*, zpravodajská agentura pověřená sledováním extremismu, která má jak federální, tak zemské agentury. Hlavním aktérem odpovědným za represi jsou orgány činné v trestním řízení, v čele se spolkovou kriminální agenturou *Bundeskriminalamt* a dalšími zemskými kriminálními agenturami.

V roce 2016 vydalo Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež deseti bodové prohlášení, nazvané **Posílení demokracie a prevence (Demokratie und Prävention stärken)**. Jeho cílem je výměna informací mezi sociálními vědci a odborníky z praxe v rámci Německa. O prevenci islámské radikalizace se zmiňuje i vládní strategie z téhož roku s názvem **Prevence extremismu a podpora demokracie** (*Strategie der Bundesregierung zur*

Extremismusprävention und Demokratieförderung). Zahrnuje zřízení poradenských struktur na místní úrovni a má se zaměřit na zranitelné osoby. Tato národní strategie v jedinečném kroku, neobvyklém pro německý federalismus, identifikovala šest operačních oblastí: (1) politické vzdělávání, interkulturní učení a budování demokracie, (2) zapojení občanské společnosti, (3) poradenství, intervence a monitorování; (4) tisk a internet; (5) výzkum, (6) mezinárodní spolupráce a osmnáct strategických partnerů v celkové oblasti prevence. Mezi ně patří místní a náboženské komunity, policie, organizace na podporu obětí, poradenské služby, zpravodajské služby, vládní instituce, národní sítě, sdružení, věznice, univerzity, mediální a internetoví aktéři, služby pro mládež, rodiny, pracovní prostředí, přátelé ohrožených jedinců, armáda a školy.⁹³

Federální program **Živá demokracie!** (Demokratie leben!) se stává ústředním pilířem pro naplňování stanovených cílů. Program chce bránit vzniku antidemokratických a misantropických jevů, jakož i extremistických postojů. Kromě pravicového extremismu se zaměřuje na levicový extremismus a islamistický extremismus. Sponzoruje vybrané preventivní projekty pro ohrožené osoby, jejich rodiče a rodiny, jakož i pro instituce a nevládní organizace spojené s prací s mládeží. Do tohoto programu se zapojují německá města, která vytvářejí tzv. partnerství pro demokracii. Kromě toho jsou ve spolupráci s místními centry demokracie nabízeny různé druhy poradenství, včetně poradenství pro oběti.⁹⁴

V roce 2017 byl zahájen **Národní program prevence islámského extremismu** (Nationales Präventionsprogramm gegen islamistischen Extremismus). Program vychází ze stávajících preventivních opatření federální vlády a navazuje na Strategii prevence extremismu a podpory demokracie. Preventivní koncepce kombinuje prvky represe a prevence. Jedná se o partnerství mezi organizacemi občanské společnosti a vládou. Určuje místa prevence, jako

⁹³ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. Bundesregierung. [online]. 2016 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z:

<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>

⁹⁴ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. „Demokratie leben!“ [online]. 2022 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.demokratie-leben.de/bundesprogramm/ueberdemokratie-leben.html>

jsou komunity a mešity, a zaměřuje se také na prevenci a deradikalizaci ve věznicích a probační službě. V těchto oblastech by měly být stávající aktivity rozšířeny a měly by být vytvořeny nové inovativní nabídky prevence. K dispozici jsou poradenská střediska, jejichž kvalifikovaní pracovníci pomáhají vytvářet osvědčené postupy pro předcházení procesu radikalizace.⁹⁵

3.2.2 Prevence

Úkolem prevence radikalizace je identifikovat a řešit problémy v rané fázi. Zahrnuje několik úrovní – na jedné straně si klade za cíl zprostředkovat obecné povědomí o základních pravidlech demokratického ústavního státu a tím posílit cílové skupiny proti extremistickým skupinám, v případě potřeby se zaměřuje konkrétně na skupiny, které mají rizikové faktory. Na straně druhé zahrnuje prevence práci s lidmi, kteří jsou již v procesu radikalizace nebo jsou již členy extremistických skupin. Cílem je umožnit těmto lidem odpoutat se nebo se od extremistické ideologie distancovat.

Samotnou preventivní činnost v Německu lze zhruba rozdělit na primární, sekundární a terciární prevenci. Primární prevence neboli politické vzdělávání se obvykle zaměřuje na společnost jako celek. Sekundární prevence neboli intervence se zaměřuje na jednotlivce nebo skupiny ohrožené radikalizací, a terciární prevence neboli deradikalizace se zaměřuje na již zradikalizované osoby, které chtějí z těchto struktur vystoupit. Počet služeb a aktivit bojujících s tímto problémem se za poslední desetiletí výrazně zvýšil. Jako reakce zejména na pravicovou a islámskou radikalizaci vznikli noví poskytovatelé služeb, kteří propagují a vykonávají deradikalizaci. Po celém Německu funguje přes 80 kontaktních míst, která nabízejí podporu, a to jak jedincům ohroženým tímto nebezpečím, tak i jejím rodinám. Spektrum jejich působnosti je široké. Sahá od provozování horkých linek, přes poradenská centra až po centra nabízející vzdělávání a školení v oblasti prevence radikalizace. Jejich celkový přehled

⁹⁵ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. Bundesregierung. [online]. 2016 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>

poskytuje od roku 2015 ve své databázi Informační služba pro prevenci radikalizace Spolkové centrály pro politické vzdělávání.⁹⁶

Nejčastěji uváděnou organizací v oblasti prevence a deradikalizace je **Sít prevence násilí**, která pracuje s radikalizovanými jedinci a učí mladé lidi, jak převzít odpovědnost za své činy. Vznikla v rámci pilotního projektu deradikalizace pravicových extremistů v braniborském vězeňském systému a od roku 2004 realizuje projekty s pracovním názvem „Sbohem nenávisti a násilí“ (Abschied von Hass und Gewalt). Sít nabízí služby od poradenství přes pomoc při odloučení a odpoutání se až po deradikalizační práci ve věznicích, a to jak v oblasti pravicově, tak nábožensky motivované radikalizace. Klíčovým nástrojem je navázání blízkého vztahu s ohroženým nebo radikalizovaným jedincem.⁹⁷

Poradenskou činnost nabízí i poradna „Hayat“, což v překladu z arabštiny znamená život. Společnost byla založena v roce 2011. Na základě poznatků získaných z prvního německého deradikalizačního programu EXIT Germany, který se zaměřuje na pravicový extremismus, uplatňuje své zkušenosti v oblasti islamismu. Cílem je poskytovat rady a pomoc osobám, které se radikalizovaly islamistickým směrem nebo se připojily k některé z militantních džihádistických skupin. Podporu zde naleznou i rodinní příslušníci, kteří se obávají vlivu extremistické islámské ideologie u svých příbuzných.⁹⁸

Pro tyto vládou řízené preventivní instituce proti salafistické radikalizaci je charakteristické, že obvykle zahrnují širokou škálu funkcí a komponentů prováděných velmi malým počtem nevládních partnerů, např. vzdělávacích besed na školách, vězeňského poradenství vězňům, školení učitelů k rozpoznání radikalizace, individuálních deradikalizačních projektů nebo rodinného poradenství. Smyslem těchto poradenských institucí není ovšem jen pomoc lidem, kteří se nacházejí ve složité životní situaci. Důležité je také přispět k uvědomění si

⁹⁶ Bundeszentrale für politische Bildung. Infodienst Radikalisierungsprävention. [online]. 2022 [cit. 2.3.2022]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/210411/ueber-den-infodienst>

⁹⁷ HEINE, Frederic, MAGAZZINI, Tina. Radicalisation and Resilience Case Study: Germany. *GREASE. European University Institute*. [online]. 2020 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: http://grease.eui.eu/wp-content/uploads/sites/8/2021/01/WP4-Report_Germany.pdf

⁹⁸ HAYAT-Deutschland. Beratungsstelle HAYAT. [online]. 2022 [cit. 2.3.2022]. Dostupné z: <https://hayat-deutschland.de/hayat/>

a upevňování postoje, že není možné spojovat či zaměňovat intenzivní prožívání víry s násilím nebo terorismem.

3.2.3 Deradikalizace v německých věznicích

V Německu neexistuje žádný centrální koordinátor ani národní strategie pro zacházení s extremistickými vězni nebo s extremismem. Preventivní strategie a vězeňské projekty jsou koncipovány a realizovány na úrovni jednotlivých spolkových zemí. V tomto ohledu nejsou kategorie vězňů v jednotlivých spolkových zemích jednotné. Země, které mají statistiky extremistických vězňů, je rozdělují do tří nebo více kategorií. Zařazení do první a nejtvrďší kategorie (terorista nebo extremist) je založeno na tom, zda byl pachatel odsouzen za teroristický trestný čin dle informací poskytnutých policií nebo zpravodajskou službou anebo dle vlastního vyhodnocení rizik věznicí. Druhá kategorie, která se v jednotlivých spolkových zemích se nazývá různě, je určena pro vězně s náznaky radikalizace nebo zapojení do extremistické scény. Třetí kategorie zahrnuje osoby s prvotním podezřením na možné zapojení do extremismu.⁹⁹

Ačkoliv má Německo dlouhou tradici krajně pravicových a krajně levicových extremistů ve věznicích, profesionální zacházení s extremistickými vězni a externí deradikalizační projekty přišly až po vzestupu Islámského státu. V souvislosti s nárůstem džihádistického terorismu to byly zpočátku bezpečnostní orgány, které se zabývaly tématem prevence na nadnárodní úrovni. Stalo se tak v rámci pracovní skupiny **Společného centra pro prevenci terorismu**, která byla založena v Berlíně teprve v roce 2009. V posledních letech se v Německu vyvinul zvýšený zájem o toto téma, o čemž svědčí nová opatření, jako např. zaměstnávání odborníků a odpovědných pracovníků, pořádání odborných konferencí, publikování odborných článků z oblasti justice a v odborných časopisech o vězeňství nebo probačních službách. V tomto duchu potvrdila spolková vláda ve své strategii prevence extremismu svůj záměr zintenzivnit jak vzájemnou

⁹⁹ SAID, Behnam. Extremist Offender Management in Germany. *Senate Administration for Justice, Hamburg*. In: *The International Centre for the Study of Radicalisation Extremist Offender Management In Europe: Country Reports*. London. [online]. 2020 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Extremist-Offender-Management-in-Europe-Country-Reports.pdf>

výměnu se spolkovými zeměmi v oblasti deradikalizace ve vězeňských zařízeních, tak i zintenzivnit práci ve věznicích a práci s čerstvě propuštěnými vězni.¹⁰⁰

Vzhledem k tomu, že Německo nemá žádné speciální věznice vyhrazené pro extremisty, jsou tito vězni umístěni v běžných věznicích. Z bezpečnostních důvodů a proto, aby se ve věznicích nevytvářela extremistická křídla, jsou extremističtí vězni v Německu ubytováni, pokud možno odděleně od ostatních extremistů. Kromě toho jsou vězni s teroristickou minulostí někdy umisťováni na stanice se zvláštními bezpečnostními opatřeními, zejména v prvních týdnech po přijetí, aby bylo možné provést vyhodnocení rizik. Jedním z hlavních cílů resocializace je zahájit proces distancování odsouzených od extremistické scény. Rozhodujícím faktorem pro úspěch resocializačních opatření jakéhokoli druhu, zejména při práci s extremistickými vězni, jsou odborná příprava a dovednosti personálu. Při jeho nábore je třeba provádět pečlivý výběr a zajistit vysokou úroveň odborné přípravy. Pracovní podmínky musí být vhodně navrženy a do jejich navrhování a do zacházení s vězni musí být zapojeni i externí odborníci.¹⁰¹

Realizací deradikalizačních programů jsou povětšinou pověřeny nezávislé instituce v rámci externích projektů. Úkolem institucí je zajistit odpovídající a vhodné podmínky pro úspěšnou sociálně-pedagogickou intervenci tím, že se zabrání kontaktům mezi vězni a podpůrnými strukturami extremistů. Obecně lze říci, že deradikalizační programy mají za cíl omezit extremistickou ideologii, a zahrnují tak kognitivně-ideologickou složku, která přesahuje jediný oficiální cíl trestu odnětí svobody, jímž je podpora vězně, aby v budoucnu vedl život bez trestné činnosti. Zastřešující a finanční podporou pro deradikalizační instituce je spolkový program **Živá demokracie!** (Demokratie Leben!). Jednotlivé projekty

¹⁰⁰ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. Bundesregierung. [online]. 2016 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z:

<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>

¹⁰¹ SAID, Behnam. Extremist Offender Management in Germany. *Senate Administration for Justice, Hamburg*. In: The International Centre for the Study of Radicalisation *Extremist Offender Management In Europe: Country Reports*. London. [online]. 2020 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Extremist-Offender-Management-in-Europe-Country-Reports.pdf>

podporované touto iniciativou ve spolkových zemích zavazují různé instituce k provádění opatření. Příkladem může být projekt **NEXUS**. Nexus je součástí projektu **Prevence a deradikalizace ve věznicích a probačních službách** (Prävention und Deradikalisierung in Strafvollzug und Bewährungshilfe), který je provozován Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež a nevládní organizací *Sít' prevence násilí*, která se zabývá prevencí a deradikalizací ve věznicích a probačních službách. Projekt NEXUS má tyto hlavní oblasti práce:

- poradenství a dohled související s případem,
- rozvoj specializované sítě psychoterapeutického poradenství a léčby,
- workshopy pro soudy a probační služby o otázkách porozumění případům a řízení rizik u hrozeb radikalizace, extremismu a distancování se od násilných skupin,
- podílení se na tvorbě pracovních pomůcek pro soudní a probační asistenci,
- účast v kompetenční síti pro vězeňský systém.¹⁰²

3.3 Srovnání přístupů k prevenci radikalizace a deradikalizaci v Belgii a ve Spolkové republice Německo

Belgie a Německo jsou země nacházející se v západní Evropě, obě jsou členy Evropské Unie. Obě země se vyznačují vazbami mezi státem a náboženstvím a obě také vycházejí vstříc náboženské rozmanitosti a snaží se institucionalizovat menšinová náboženství v rámci stávajících systémů a struktur. Zatímco se Belgie v posledních letech potýkala s vysokým počtem zahraničních bojovníků navracejících se do Evropy, Německo čelilo vzrůstajícímu počtu muslimských žadatelů o azyl a jejich snaze o integraci do společnosti. V případě prevence radikalizace v západních muslimských diasporách se obě země snaží pochopit

¹⁰² Projekt NEXUS – Justiz und Extremismus. Fachstelle Extremismus und Psychologie. Psychologisch-Therapeutisches Netzwerk.Berlin. [online]. 2022 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.extremismus-und-psychologie.de/Projekt-NEXUS/>

mechanismy a četné příčiny radikalizace, zejména ty, které souvisejí s náboženskou radikalizací.

Hlavním rysem belgického přístupu k prevenci je jeho holistická strategie, která zahrnuje síť podpory a vzory přístupů ze strany místního vzdělávacího sektoru a organizací sociální péče, vlámských služeb zaměstnanosti, jakož i úřadů práce, škol, zdravotnických služeb, policie a justice. Nicméně její rozvrstvené úrovně politiky přes regiony, obce a policejní zóny vytvářejí problémy s koordinací podpory, které se však Belgie snaží stále více řešit. V Německu je systém prevence veden obdobným způsobem. Organizace aktivně bojující proti radikalizaci nabízejí široké spektrum služeb sekundární prevence, zaměřených převážně na osoby již ohrožené radikalizací a jejich rodiny. V posledních letech se snaží klást větší důraz na primární než na sekundární prevenci. V primární prevenci se totiž nabízí větší prostor pro diskusi o tom, jaké hodnoty lidí v demokratických zemích spojují a jaké kompetence jsou potřebné k orientaci v rozmanité společnosti. Prostřednictvím těchto primárně preventivních projektů se odborníci často setkávají u lidí s procesy vyloučení, diskriminace, xenofobie. Začne-li se tudíž pracovat v oblasti primární prevence již v počátku problému, může se tak předejít mnoha případům radikalizačních procesů. Německo se poslední roky potýká také s vysokou mírou islamofobní nenávisti. V této souvislosti se jedná zejména o útoky na uprchlíky, azylové domy i nevládní organizace, které uprchlíkům pomáhají. Vznikající islamofobie podtrhuje novou skutečnost, že její eskalace může být jak příčinou radikalizace ze strany pravicových extremistů, tak i zdrojem islámské radikalizace a násilí.

Radikalizace nebo nábor teroristů ve vězení v Belgii v důsledku syrského konfliktu a mobilizace zahraničních bojovníků z Evropy dosáhly nebyvalého rozsahu. Belgie přijala řadu opatření ke zlepšení sledování teroristických a radikalizovaných vězňů a k minimalizaci rizika radikalizace ostatních vězňů. Příkladem může být vytvoření specializovaného oddělení CelEx pro vězně s extremistickou minulostí s vysoce vyškoleným personálem. Přístup země se také stává více multiagentním a spoléhá na spolupráci širokého spektra zúčastněných stran ve věznicích i mimo ně. Německý přístup k deradikalizaci ve věznicích je oproti Belgii o něco méně rozvinutý. Německo nemá žádné speciální věznice,

vyhrazené pro extremisty, tito jsou umístěni v běžných věznicích. Realizací deradikalizačních programů jsou povětšinou pověřeny nezávislé instituce v rámci externích projektů, které mají za cíl oprostít radikalizované osoby od extremistické ideologie a připravit je na návrat do společnosti. Významnou roli v obou zemích v případě deradikalizace islámských extremistů, hraje zapojení vězeňských imámů do procesu odpojení se od ideologického výkladu islámské víry. Celkově by se však na vězeňské politice obou zemí, ať už v oblasti rehabilitace či reintegrace vězňů, mohlo zapracovat mnohem více.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo vymezit pojem radikalizace, analyzovat modely radikalizačních procesů a zmapovat aktuální anti-radikalizační politiku. Vybraných pět modelů radikalizace uvádí autorka v rámci první kapitoly, kde se podrobněji věnuje příčinám a faktorům, které mohou celkový proces zásadně ovlivnit. Globální zájem o problematiku radikalizace podnítily teroristické útoky na začátku 21. století, kdy se hrozba terorismu rozšířila po celém světě. Modely slouží bližšímu pochopení základních zákonitostí procesů. Je však nutné brát v potaz, že každý radikalizační proces má individuální charakter a stejně tak by se k němu mělo i přistupovat.

V rámci islámské radikalizace patří islamistická ideologie k hlavnímu spouštěcímu faktoru radikalizačního procesu. Ideologie, která kombinuje politickou a náboženskou složku se tak stává účinným motivačním faktorem. Souběžně v rámci globální nálady, která se vyznačuje také rozšířeným pocitem nespravedlnosti, existuje velmi silný pocit marginalizace a ponížení, zejména v několika muslimských komunitách po celém světě, jakož i v komunitách přistěhovalců s muslimským původem, usazených v evropských zemích. Tyto pocity a vnímání jsou západními pozorovateli často podceňovány. Pochopení těchto a celé řady dalších faktorů, které mohou vyvolat radikalizaci muslimských komunit, by mohlo přispět ke komplexnějšímu přístupu k problematice boje proti terorismu. Realizace opatření zaměřených na prevenci nebo zastavení procesů radikalizace mezi muslimy, které mohou souviset s použitím násilí a rostoucí odpor vůči extrémní propagandě se může ukázat jako zásadní v deradikalizačních programech.

V oblasti anti-radikalizační politiky vytváří Evropská unie rámec bezpečnostních opatření, zaměřených především na boj proti terorismu a extremismu. Evropská unie a vlády evropských zemí vypracovávají a průběžně aktualizují strategie a postupy, jak čelit radikalizaci muslimského obyvatelstva. Jedním z nejpřínosnějších počínů v oblasti prevence je činnost Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN EU). Tato celoevropská síť spojuje klíčové

organizace a místní struktury aktérů, kteří se svojí činností snaží radikalizaci a násilnému extremismu předcházet. Z preventivního hlediska je podstatná také schopnost jednotlivých států vytvářet ve spolupráci se státními a nestátními aktéry takový bezpečnostní systém, jenž bude schopen maximálně eliminovat rizika způsobená projevy radikalizovaných jedinců. V Belgii a v Německu, kde se potýkají s radikalizací jedinců i muslimských komunit, dbají na vytváření opatření zaměřených převážně na primární a sekundární prevenci. Zároveň obě země čelí radikalizaci ve věznicích, kde se jejich přístup k deradikalizaci trochu liší. K celkovému zlepšení, ať už v oblasti prevence či oblasti deradikalizace, by mohla pomoci důsledná znalost problematiky, zkušený a proškolený odborný personál či dlouhodobější monitoring extremistického vývoje v každé zemi. Dále by v zemích federativního uspořádání pomohlo, kdyby deradikalizační programy nebyly pouze v kompetenci federativních subjektů, jak se s tím setkáváme u obou sledovaných zemí, ale i ve vyšší kompetenci federativní vlády. Předešlo by se tak problémům, které tyto politické systémy oslabují v efektivních anti-radikalizačních politikách.

Seznam použité literatury

- AIVD, Dutch Intelligence and Security Service, *From Dawa to Jihad: The Various Threats from Radical Islam to the Democratic Legal Order*. The Hague: AIVD, 2004.
- BACKES, Uwe, JESSE Eckhard. *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1993.
- BACKES, Uwe. *Rechtsextremismus in Deutschland. Ideologien, Organisationen und Strategien*. *Aus Politik und Zeitgeschichte* 1998. B 9-10, Februar.
- BRZYBOHATÝ, Marian. *Terorismus II.*, Praha: Police history, 1999. ISBN 80-902670-4-1.
- ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-19-0.
- ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-86-4.
- DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017. ISBN 978-80-7452-122-5.
- DANICS, Štefan. *Extremismus*. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-454-3.
- DANICS, Štefan. *Islámská radikalizace jako vážná bezpečnostní hrozba nejen pro Evropu*. In GAVLAS, Pavel. *Podivný začátek 21. století – nový systém vládnutí*. 1. vyd. Praha: UJAK, Praha, 2019. ISBN 978-80-7452-147-8.
- DANICS, Štefan. *Extremismus: hrozba demokracie*. Praha: Police History, 2002. ISBN 80-86477-07-X.
- DELLA PORTA, D., LAFREE, G. *Processes of radicalization and de-radicalization*. *International Journal of Conflict and Violence*. 2012.

- DOOSJE, Bertjan a kol. *Terrorism, radicalization and de-radicalization. Current Opinion in Psychology*, roč. 11, č. 4, 2016.
- CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978–80-7367-098-6.
- LICHNER, Vladimír. a kol. *Extrémizmus a radikalizácia v sociálnych kontextoch*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2018. ISBN 978-80-8152-659-6.
- MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, Centrum strategických studií, 2003. ISBN 8086598454.
- MILLER David ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-56-0.
- PET, Danish Intelligence Services, *Radicalisation, Recruitment and the EU Counter-radicalisation Strategy*. The Hague. 2008.
- SCHMID, A. P. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. International Centre for CounterTerrorism – The Hague. ICCT Research Paper. 2013.
- SCHMID, A. P. *The Routledge Handbook on Terrorism Research*. London-New York: Routledge. 2011.
- VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály a ochrana společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4.
- Verfassungsschutzbericht, the yearly report of the Federal Office for the Protection of the Constitution (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV), 2017.
- WIKTOROWICZ, Quintan. *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*. London: Rowman & Littlefield. 2005.

Internetové zdroje

- AHMET, Yayla S. Prevention of Recruitment to Terrorism. *International Centre for Counter-Terrorism*. [online]. 2020 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://icct.nl/app/uploads/2021/01/Handbook-Ch-13-Yayla-final.pdf>
- ALIA, Maria Lozano. A Closer Look at the Radicalization Awareness Network. *European Eye on Radicalization*. [online]. 2019 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: <https://eeradicalization.com/a-closer-look-at-the-radicalization-awareness-network/>
- ANDRE, Virginie. Addressing the New Landscape of Terrorism: Towards formulating actionable response, *Conference Report*. [online]. 2017 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.voxpol.eu/download/report/NEW-LANDSCAPE-OF-TERRORISM-BKK-REPORT.pdf>
- ASLAN, Ednan, AKKILIC Evrim Ersan a Maximillian HAMMERLE. Islamistische Radikalisierung Biografische Verläufe im Kontext der religiösen Sozialisation und des radikalen Milieus. Wien. [online]. 2017 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://iits.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_iits/Pictures_colleagues/radikalisierung_2017_07_19_onlineversion_einzelseiten.pdf
- Bavarian State Ministry of the Interior. Salafism Prevention through Information Questions and Answers. Antworten auf salafismus – Bayerischen Netzwerk für Prävention und Deradikalisierung. [online]. 2016 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://www.antworten-aufsalafismus.de/imperia/md/content/stmas/salafismus/downloads/bsoz702-016_broschuere_salafismus_en_bf_final-s-1.pdf
- Bezpečnostní a informační služba České republiky. Terorismus. [online]. 2020 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/terorismus>
- BORUM, Randy. Understanding the Terrorist Mind-Set. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 72 (7), s. 7-10. [online] 2003 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/201462.pdf>
- Bundesministerium des Innern und für Heimat. Deradikalisierung [online]. 2022 [cit. 5.2.2022]. Dostupné z: https://www.bmi.bund.de/DE/themen/sicherheit/extremismus/deradikalisierung/deradikalisierung-node.html;jsessionid=084A685177C3C967A279EF43C2C63313.1_cid364
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. „Demokratie leben!“ [online]. 2022 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.demokratie-leben.de/bundesprogramm/ueberdemokratie-leben.html>

- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. Bundesregierung. [online]. 2016 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. Bundesregierung. [online]. 2016 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>
- Bundeszentrale für politische Bildung. Infodienst Radikalisierungsprävention. [online]. 2022 [cit. 2.3.2022]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/210411/ueber-den-infodienst>
- Centre for the Prevention of Radicalization Leading to Violence. Types of Radicalization. *Centre for the Prevention of Radicalization* [online]. 2022 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://info-radical.org/en/types-of-radicalization/>
- Counter Extremism Project. Germany: Extremism and Terrorism *Counter Extremism Project*. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.counterextremism.com/node/13513/printable/pdf>
- European Commission. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. [online]. 2020 [cit. 20.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-12/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf
- European Commission. EU Security Union Strategy [online]. 2020 [cit. 20.2.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605&from=EN>
- European Commission: Migration and Home Affairs RAN Policy Support. [online]. 2022 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/ran-policy-support_en

- European Commission: Migration and Home Affairs. Radicalisation Awareness Network Topics and Working Groups [online]. 2022 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/topics-and-working-groups_en
- European Commission: Migration and Home Affairs. Radicalisation Awareness Network. Collection Approaches and Practices [online]. 2019 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-05/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf
- European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation. Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism. [online]. 2008 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080500_cscp_report_vries.pdf
- European Counter Terrorism Centre. Europol. [online]. 2022 [cit. 20.2.2022]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>
- HAYAT-Deutschland. Beratungsstelle HAYAT. [online]. 2022 [cit. 2.3.2022]. Dostupné z: <https://hayat-deutschland.de/hayat/>
- HEINE, Frederic, MAGAZZINI, Tina. Radicalisation and Resilience Case Study: Germany. *GREASE. European University Institute*. [online]. 2020 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: http://grease.eui.eu/wp-content/uploads/sites/8/2021/01/WP4-Report_Germany.pdf
- KAYA, Ayhan. Islamist and Nativist Reactionary Radicalisation in Europe. *Politics and Governance* (ISSN: 2183–2463), [online]. 2021, Volume 9, Issue 3, Pages 204–214, [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/3877>
- KUSTERMANS, Jorg. Dealing with Radicalisation: Four Reflections on Flemish Radicalisation Policy, *Flemish Peace Institute*. [online]. 2015 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: https://vlaamsvredesinstituut.eu/wp-content/uploads/2019/07/dealing_with_radicalization.pdf
- Landesamt für Verfassungsschutz. Politischer und jihadistischer Salafismus, Hessen [online]. 2022 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://lfv.hessen.de/extremismus/islamismus/erscheinungsshyformen/salafismus/politischer-und-jihadistischer-salafismus>

- MAREŠ, Miroslav. Extremismus v ČR: Úvod a vymezení pojmu. *Metodický portál RVP.CZ*. [online]. 2014 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/19101/EXTREMISMUS-V-CR%3A-UVOD-A-VYMEZENI-POJMU.html?nahled=>
- McCAULEY, Clark, MOSKALENKO, Sophia. Mechanism of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism [online]. *Terrorism and Political Violence*, 20 (3), 2008, s. 415-433. [cit. 13.1.2022]. s. 415-433. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/248947872_Mechanisms_of_Political_Radicalization_Pathways_Toward_Terrorism
- MOGHADDAM, Fathali. Staircase to terrorism. *American Psychologist* [online]. 2005 [cit. 13.1.2022] s. 161-167. Dostupné z: https://www.academia.edu/3450594/The_staircase_to_terrorism_a_psychological_exploration
- PFAHL-TRAUGHBER, Armin. Islamismus-Was ist das überhaupt? Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. 2011 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/politik/extremismus/islamismus/36339/islamismus-was-ist-das-ueberhaupt>
- Projekt NEXUS – Justiz und Extremismus. Fachstelle Extremismus und Psychologie. Psychologisch-Therapeutisches Netzwerk.Berlin. [online]. 2022 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://www.extremismus-und-psychologie.de/Projekt-NEXUS/>
- QADHI, Yasir. On Salafī Islam. Libanon. [online]. 2014 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <http://muslimmatters.org/2014/04/22/on-salafi-islam-dr-yasir-qadhi/>.
- Rada Evropské unie. Strategie EU pro boj proti terorismu. [online]. 2005 [cit. 16.2.2022]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=CS&f=ST%2014469%202005%20REV%204>
- RENARD, Thomas. COOLSAET, Rik. Foreign Policy Essay: Reassessing Belgium's 'Failed' Counterterrorism Policy. *Hard National Security Choices* [online]. 2018 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.lawfareblog.com/reassessing-belgiums-failed-counterterrorism-policy>

- RENARD, Thomas. Extremist Offender Management in Belgium. *Egmont Institute*. In: The International Centre for the Study of Radicalisation Extremist *Offender Management in Europe: Country Reports*. London. [online]. 2020 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Extremist-Offender-Management-in-Europe-Country-Reports.pdf>
- ROEX, Ineke. VERMEULEN, Floris. Pre-emptive Measures Against Radicalisation and Local Partnerships in Antwerp. In *Radicalisation in Belgium and the Netherlands: Critical Perspectives on Violence and Security*. Edited by Nadia Fadil, Martijn de Koning and Francesco Ragazzi, London: *I.B. Taurus*, pp.131-167. [online]. 2019 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bloomsbury.com/uk/radicalization-in-belgium-and-the-netherlands-9781784538897/>
- SAID, Behnam. Extremist Offender Management in Germany. *Senate Administration for Justice, Hamburg*. In: The International Centre for the Study of Radicalisation Extremist *Offender Management In Europe: Country Reports*. London. [online]. 2020 [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Extremist-Offender-Management-in-Europe-Country-Reports.pdf>
- SEALY, Thomas. MODOOD, Tarig. Radicalisation and Resilience Case Study Belgium. *GREASE. Univerzity of Bristol*. [online]. 2020 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: http://grease.eui.eu/wp-content/uploads/sites/8/2021/01/WP4-Report_Belgium.pdf
- Sécurité & Prévention fait partie du Service public fédéral Intérieur. Radix Team: l'évolution de la Mobile Team. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.besafe.be/fr/themes-de-securite/radicalisme/radix-team-levolution-de-la-mobile-team>
- Sécurité & Prévention fait partie du Service public fédéral Intérieur. BOUNCE-outils de résilience. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.besafe.be/fr/themes-de-securite/radicalisme/bounce-outils-de-resilience>
- Sécurité & Prévention fait partie du Service public fédéral Intérieur. Le projet Family Support. [online]. 2022 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.besafe.be/fr/themes-de-securite/radicalisme/family-support>
- SERON, Vincent. ANDRÉ Sophie. '30 measures against terrorism: penal populism between expected efficiency and potential collateral damage'. In Thomas Renard (ed) *Counterterrorism in Belgium: Key Challenges and Policy Options*, *Egmont Paper* 89, pp.10-22. [online]. 2016 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/214148/1/Egmont-Paper-89_OFFICIAL-FINAL.pdf

- SILBER, M. D., BHATT A. 'Radicalisation in the West: The Homegrown Threat', *The New York City Police Department* [online] 2007 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: <https://info.publicintelligence.net/NYPDRadicalization.pdf>
- SVOBODA, Ivo a Micheal HRBATA, Extremismus a terorismus jako destabilizující prvky společnosti, *Vojenské rozhledy*, roč. 23 (55), č. 1, ISSN 1210-329. s. 33–41. [online]. 2014 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/bezpecnostniprostredi/extremismus-a-terorismus-jako-destabilizujici-prvky-spolecnosti>
- The Coordination Unit for Threat Analysis. The Strategic Note Extremism and Terrorism [online]. 2021 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://ocad.belgium.be/wp-content/uploads/2021/09/Note-strategique-Extremisme-et-Terrorisme.pdf/>
- The federal Ministry of Justice Belgium. Action Plan against radicalisation in prison. [online]. 2015 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://justice.belgium.be/sites/default/files/downloads/PIland%27actionradicalisation-prison-EN.pdf>
- Veiligheid van de Staat (VSSE), Rapport d'activité 2017-2018 [online]. 2018 [cit. 24.2.2022]. Dostupné z: <https://www.vsse.be/sites/default/files/1-ra-fr-2018.pdf>
- VELDHUIS, Tinka, STAUN, Jørgen. Islamist Radicalisation: A Root Cause Model. *Netherlands Institute of International Relations Clingendae. Hague* [online] 2009 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/237624856_Islamist_Radicalisation_A_Root_Cause_Model/citations
- Verfassungsschutzbericht, the yearly report of the Federal Office for the Protection of the Constitution (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV), 2020. Dostupné také z: https://www.verfassungsschutz.de/SharedDocs/publikationen/EN/reports-on-the-protection-of-the-constitution/2021-06-brief-summary-2020-report-on-the-protection-of-the-constitution.pdf?__blob=publicationFile&v=2
- VERGANI, Matteo a kol. „The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence about Radicalization Into Violent Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*. [online] 2018 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2018.1505686?journalCode=uter20>

- WIKTOROWICZ, Quintan. Anatomy of the Salafi Movement. *Studies in Conflict. Taylor&Francis Online*. [online]. 2006 [cit. 5.2.2022]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10576100500497004>.
- WIKTOROWICZ, Quintan. *Joining the Cause: Al-Muhajiroun and Radical Islam, The Roots of Radical Islam*, Department of International Studies [online] *Rhodes College*, 2004 [cit. 14.1.2022]. Dostupné z: <https://securitypolicylaw.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Wiktorowicz.Joining-the-Cause.pdf>
- YOUNG, F. Holly a kol. A Review of Literature on Radicalisation; and What it Means for TERRA. *TerRa. European Network beased prevention and learning program*. [online] 2014 [cit. 13.1.2022]. Dostupné z: https://terratookit.eu/wp-content/uploads/2014/09/TERRATOOLKIT_LITERATURE_REVIEW_01.pdf